Даькъала хилда Советски Эскареи Форда-ТIема флотеи 43 шу дизар

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРЛАЛО
свет

№ 16 (2537)
Ера
23
февраль
1961 шу
Мах 2 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

МАШАРА КЪАХЬЕГАМА ХА ТIА

ЦIе Эскар вIашагIдолларах долча декрета кулг яздаьд Владимир Ильич Ленина 1918 шера 28 январе. Цул тIехьагIа кхоачаш цхьа бутт а балалехьа, 23 феврале, Пскови Нарвеи яхача городашта юххе немецки бIу юха а теха кIеззига мара еце а денал долаши революце уйлах чIоагIъеннеи шоаш йолга хьахьекхар цIечаэскархой отрядаша. Из яр Советски ТIема Низий хьалхара тIема котало. Цудухьа февраль бетта 23 ди цIечаэскархой ди лоархI вай мехко.

ХIаьтта мара оттаданза а бокъонца чIоагIдаланза а долча Советски Iаьдала эггара халагIа йола ха яр ЦIеча Эскара хьалхара отрядаш вIашагIъехка а цар из сийлен тIулакх даь а ха. Мехка латташ тIом бар. Москвенеи Петроградаи тIаккхача гIерташ латаш яр 14 паччахьалкхе юкъе йолча интервентий армеш. Шоай беррига низ ура а оттабаь Советски Iаьдал дохо гIерташ кIайбараш бар.

Уж ерriга тIаьраш юхатоха а хIаьтта хьахинна Советски Iаьдал моастагIех лораде а аьнна вIашагIделлар революце сийлахьвоккха баьчча Владимир Ильич Ленин керте лаьттача Коммунистически парте керда Эскар.

ЦIаккха а дунен тIа хиланза дар цу тайпара дола Эскар. Адамий историе чу эггара хьалха вIашагIъехкар наьха мехкаш хьалувцара йоацаш моастагIех Даьхе лораяра йола батальонаши, полкаши, дивизеши. Царна хьалхашка оттадаь декхар—лоалах даха халкъаш карадерзаделгеи уж лоалла оттаделгеи а доацаш лоал геттара дIадоаккхилга дар.

Цу хана денз дуккхаза а гIийртаб моастагIий вай мохк караберзабе. Цхьабакъда, из хIама дага а долаш вай доазонашта юхе гIийртараш массаза а хIалак хиннаб. Из хьахьокх вай ТIема Низий дерригача историе. Сийлахьвоккха баьчча В. И. Ленин керте а латташ йолча Коммунистически парте Октябрьски революцена карагIдийнна сийлен гIулакхаш моастагIех лораде аьнна хьадаьча Советски Эскареи Флотеи сийленца кхоачашдир шоашта хьалхашка оттадаь декхар. Мехко тIема мел эшача хIамашца Iалашдаь а дерригача халкъо бокъонца хьаллоацаш а долча Советски ТIема Низаша майрра лата а латташ Даьхе империалистий гIаьрахоша тIаоттабаьча боккхача кхерама кIалхара а яьккхар, хIаьта Европерча халкъашта фашистий Iазапа кIалхара довла новкъостал а дир. МоастагIашца даьча дуккхача тIемашка хьахьекхад советски тIемахоша шоаш Даьхенна тешамеи, денал долаши, цхьанна а хIамо юхатохаргбоацаши болга. Советски Эскареи Флотеи тIема байракхашта кIал латаш хиннача болхлойи ахархойи къонгашеи мехкарашеи кIезига сийлен оагIош язъяьяц вай дуккхача къамех латтача халкъа коталоний летописа тIа.

Вай республикерча къахьегамхошта цIаккха а дицлургдац паччахьа Iазапа кIалхара бала лоаттабеча къовсама ЦIеча Эскара шоашта даь гIо. Цар дика кхетаду кортамукъали паччахьалкхен автономии вай мехкарча дерригача къамашка а Нохч-ГIалгIайчен халкъашка а ЦIеча Эскара новкъосталца кхаьча хилар.

Советски наха дицлургдац Москвена, Сталинграда, Курскана юххе а Берлин йоаккхаш а хинна тIемаш. Шоай са ца кходеш лийтаб вай тIемахой, Даьхе бахьан кхы дуккха тIемаш деш а. Вай ханарча наьха меттел тIехьа тIайоагIача тIехьен а ираз бахьан долаш летаб уж. ЦIаккха цIи йожаргьяц цу тIемашка бейнарий.

Сийлахь-боккхача Даьхен тIема историе чу дошоча алапаша язъяьй Гастелло, Александр Матросова, Космодемьянске, Нурадилов Ханпаший, иштта кхыбарий цIераш. ВорхI миллион совгIа сага деннад майра тIом барах совгIаташ. Цхьайтта эзарнел совгIа ва майралаи деналаи къьостта гIорбаларах Советски Союза Турпал яха сийлен цIи енна нах. Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша доккхал ду цу дикача наха юкъе шоай мехкахой а хиларах.

Берригача Советски наха санна, Нохч-ГIалгIайчен къонгаша а лоархI социалистически Даьхе лораелга шоай эггара доккхагIа а эггара сий долашагIа а дола декхар. Дукха нохчийи гIалгIайи из декхар шоаш сийленца кхоачашдергхилар хьахьокхаш хIанз тIом боацача хана а Советски Эскара а Форда-ТIема Флота доакъошкеи соединенешкеи ба.

Советски ТIема низий 43 шу дуза ди дезду укх шера социалистически паччахьалкхено ше хьахуллаше а дIакхайкаяь йола тIема духьала — тIом, дуненна — машар яха, принцип чакхъяккхара лоаттабу къовсам шерра дIабаьржача хана.

ТIехьарча 15—16 шера хаданза къовсам лоаттабу вай мехко вай хана эггара лоархIаметIа йола проблема герз Iодиллара дош къоастаде гIерташ. ВIашагIкхийттача Къамий Организаце XV сессе Советски паччахьалкхенна керте латтачо яь массане а дерригa герз дIадаккхарах йола предложенеш дерригача дунено къоабалъяь тIаийцай. Герз дIадаккхара хьакъехьа предложенеш яь а ца Iеш шерагара шерага ший бIу а кIезиг бу Советски паччахьалкхено. Цхьабакъда вай ТIема низаш хIанзарча хано цIадеххача тайпара дикагIа долча герзаца Iалашдаь хила дезилга цIаккха а дицдолийташ а яц Советски правительство. Мохк моастагIех лорабара эшаш долча дерригача хIаманца Iалашду парте ТIема Низаш.

Советски нах бокъонца тешаш ба моллагIа моастагIа тIагIорте а вай мехка кхераме ца хиларах. Империалистически агрессораш юха тохара хIанз мо чIоагIа цIаккха а хиннаяц Советски паччахьалкхе. Даьхе бахьан дуккха а сийлен гIулакхаш карагIдийнна дола Советски ТIема низаш айхха кхотаденна да Коммунистически партенеи цун Центральни Комитетаи гонахьа. Фийла латт уж СССР доазонашта ха тIа, дика лорабу дерригача дунен тIа машар. Тахан Советски наха цIаьхха а даькъала ду ший Эскари Флоти.

Республикерча военни комиссариатий болхлошта Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота ялара хьакъехьара

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Советски Эскара 43 шу дизарца дийза а цIенеи дикеи болх барах а Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамота лойла Нохч-ГIалгIай АССР военни комиссариатий болхлошта:

1. Капитана **Василевский** Виктор Ивановича — Грозненски районни военни комиссара заместителa.
2. Майора **Ивановский** Павел Кузьмича — Курчалоевски районни военни комиссара.
3. Подполковника **Каспаров** Сергей Григорьевича — города Грозне Октябрьски районни военни комиссара.
4. Майора **Кузнецов** Михаил Яковлевича — Урус-Мартановски районни военни комиссара.
5. Майора **Лебедев** Федор Ивановича—Гудермесски районни военни комиссара заместителa.
6. Подполковника **Лысов** Иван Васильевича — Гудермесски районни военни комиссара.
7. Подполковника **Петрачков** Борис Николаевича — республикански военни комиссариата 2-гIа отдела начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель И. АЛМАЗОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь М. КОМАРОВ.

г. Грозный, 1961 шера 20 февраль.

РСФСР-а Министрий Совете

СОВГIАТАШ КОТБАЬННАРАШТА

1960 шера автономни республикаша, краяша, областаша ялат, хьажкIаш, шекара свекла, коартолаш чIоагIагIа хьувкъийта а дукхагIа яха а лаьцача социалистически яхьа итогашка, хIаьта иштта хьайбаех йоала продукташ дукхагIа яха, дукхагIа кийчъе, хьайбаши коа тIара оалхазараши дебаде лаьцача яхьа итогашка хьежар РСФСР-а Министрий Совет.

Фийг бол культураш дукхагIа хьувкъийта, валовой лаьрхIа уж дукхагIа яха, паччахьалкхенга ялат дохкара план тIехкхоачашъе лаьцача яхье котъяьннай **Ставропольски край, Оренбургскии Курганскии областаш, Нохч-ГIалгIайи Калмыцкии автономии республикаш, Сталинградскии Иркутскии областаш.**

Ставропольски краяна, Оренбургскии Курганскии областашта карара кара тела РСФСР-а Министрий Совета ЦIе Байракхаши хIаранена 15 эзар сом долаш ахчан премеши лургья.

Нохч-ГIалгIайи Калмыцкии автономни республикашта, Сталинградскии Иркутскии областашта хIаранена 5 эзар сом долаш ахчан премеш лургья.

Ялата лаьрхIа хьажкIаш, гибридни сортах долеи дIадув хьажкIий фу чIоагIагIа хьувкъийта а дукхагIа даккха а лаьцача яхье котъяьннай **Кабардино-Балкарски АССР-и Краснодарски крайи;** мошача доакъара лаьрхIа хьажкIаш чIоагIагIа хьувкъийта а хIара Iатта лаьрхIа 12 тонн хьажкIий силос елла а **Чувашски АССР-и Курски областьи.**

Кабардино-Балкарски АССР-а лургья РСФСР-а Министрий Совета карара кара тела ЦIе Байракхи 15 эзар сом ахчан премии. ХIаранена 5 эзар сом долаш ахчан премеш хьожаяьй Чувашски АССР-а, Краснодарски краяна, Курски области.

Шекара свекла чIоагIагIа хьувкъийта а из паччахьалкхенга йохкара план тIехкхоачашъе а лаьцача яхье котъяьннай **Белгородскии Куйбышевскии областаш.** Цу областашта хIаранена 5 эзар сом долаш ахчан премеш хьожаяьй.

Коартолаш чIоагIагIа хьувкъийта, валовой лаьрхIа уж дукхагIа яха, паччахьалкхенга уж йохкара план тIехкхоачашъе лаьцача яхье котъяьннай **Карельски АССР-и Ленинградски областьи.** Карельски АССР-а лургья РСФСР-а Министрий Совета карара кара тела ЦIе Байракхи 15 эзар сом дола ахчан премии. Ленинградски областа 5 эзар сом дола ахчан преми лургья.

* * *

1960 шера колхозашкеи совхозашкеи хьайбашкара йоала продукташ кийчъяра планаш тIехкхоачашъеш дулх, шура, фуаш, тха, хIаьта иштта массадола тайпа хьайбаши коа тIара оалхазараши дебадеш лаьцача яхье эггара доккхагIа дола хьокхамаш доахаш котъяьннай:

Къилбаседаи Къилбаседа-Малхбузени зоне — **Новгородски область**

Поволжья зоне — **Татарски АССР**

Малхбоален СибарегIа — **Иркутски область**

Татарски АССР ют карара кара тела РСФСР-а Министрий Совета ЦIе Байракх, 10 эзар сом дола ахчан преми а лургья цунна. Новгородскии Иркутскии областашта лургья РСФСР-а Министрий Совета карара кара тела ЦIе Байракхаши 10 эзар сом долаш ахчан премеши.

1960 шера хьайбаех йоала продукташ дукхагIа йоахаши, уж кийчъеши, хьайбаш а коа тIара оалхазараш а дебадеши толамаш дахарах РСФСР-а Министрий Совето соцам баьб акхарна хIаранена 5 эзар сом долаш ахчан премеш яла:

Къилбаседаи Къилбаседа-Малхбоалени зоне — **Псковски областа**

Поволжье зоне — **Куйбышевски областа**

Урала зоне — **Челябински областа**

Малхбоален зоне — **Красноярски краяна**

1960 шера хьайбашкара йоала продукташ йоахаш а, уж кийчъеш а, хIаьта иштта хьайбаши коа тIара оалхазараши дебадеш а Курганскии Оренбургскии областий колхозаша, совхозаша баь дика болх белгалбоаккхалба.

Африке вахачара Л. И. Брежнев цIавар

МОСКВА, 21 февраль. (ТАСС). Африка мехкашка вахачара тахан Москве юхакхаьчав СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев. Официальни визит йолаш из хиннав Гвинейски Республике, хьоашалгIа вахав из Морокко, доттагIлен визит йолаш ваха хиннав из Гана Республике.

Советски Союза паччахьалкхен байракхашца егача Внуковски аэродроме СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела духьалбаха бар столицерча къахьегамхошкара дуккха викалаш, новкъостий Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, Г. И. Воронов, В. В. Гришин, СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместителаш Н. Н. Органов, Н. Байрамов, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш В. Н. Новикови Д. Ф. Устинови. СССР-еи РСФСР-еи министраш, СССР Министрий Совета Паччахьалкхен комитетий председателаш, ССКП Центральни Комитета членаши членалла кандидаташи, Советски Союза маршалаш, кхыбола лакхерча гIулакхаш тIара нах.

Аэродроме духьалбахараштa юкъе бар кхыча мехкашкара дипломаташ, журналисташ.

Л. И. Брежневца цхьана Москве юхабаьхкаб цунца баха хиннараш а.

Ялат дIаде болабеннаб

Грозненски района шурий совхоза цхьоалагIчеи шоллагIчеи фермашка мошача доакъара конвеера лаьрхIа мукх дIабе болабеннаб 21-ча феврале. Мукх дIабувш ба дикагIа бола механизатораш Сосов Ивани Манкиев Нурдии. Дика тоаьча, манха баькхача зяба тIа дIабув цар мукх.

Укх ханага кхаччалца зяба тIа юкъ-юкъе мара манха баккхацар. ХIанз латта сихха доакъалундаь ерригача зяба тIа манха боаккх. Ерригa траторaш балха ара а яьха, бIаьсти дIаювргйолча культураштa лаьрхIа 8 эзар гектара тIа манха баккха беза механизаторий.

К. АНДРЕЕВ.

ХАЛКЪА ШИЙ ЭСКАР ДУКХА ДЕЗА

СССР-а Оборона Министра ПРИКАЗ

1961 ш. 23 февраль. № 31 г. Москва

Новкъостий салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш!

Новкъостий эпсараш, инаралаш, адмиралаш!

Тахан советски халкъои цун тIемахошеи дезду Советски Эскара а Форда-ТIема Флота а 43 шу дизар.

Из дерригача халкъа цIей дезду Советски Союза къахьегамхоша семилетка хьалхарча шин шера паччахьалкхен план толамца кхоачаш а яь, кхы а промышленностьи юрта боахами лакхбе, Iилмеи культуреи дегIайоалае шоаш кхо ца беш къахьегаш къовсам лоаттабеча Iалальмате дикача хана. ССКП хургйолча XXII-ча съезда сийна лаьца дерригача халкъа яхь берригача мехка яьржай. Ший дукха езача партена, цун ленински Центральни Комитета айхха гонахьа кхота а бенна, советски нах съезда накъа болх сийлахь-йоккхача кхоаненах бIубенна, коммунизм хьалъеча кхы а керда йоккхий коталонаш шоаш йоахаргхилара чIоагIа тешаш.

Ший халкъа, дерригача прогрессивни адамашта эггара чIоагIагIа дага доахкараш кхоачаш а деш, Коммунистически партеи Советски правительстваи тIагIертта къовсам лоаттабу вай хана эггара доккхагIа дола гIулакх — дунен тIом ца хилийтара, машар лорабара, чIоагIбара гIулакх къоастадара тIехьа. ХIанз дунен халкъашта юкъе латтача гIулакхий хьалеи империалистически агрессивни паччахьалкхений оагIонгахьара болча тIема кхерамеи лоархIам а беш, Коммунистически партеи Советски правительстваи мамогга чIоагIъю мехка оборона, Iилманеи техниканеи тIеххьара гучаяьннача говзалий боарам тIа ТIема Низаш лоаттаду.

Новкъостий салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш, эпсараш, инаралаш, адмиралаш, хьалха эскаре хинна, хIанз запасеи отставкеи бараш! Советски Эскареи Форда-ТIема Флотеи 43 шу дизарца моаршал хоатт аз шуга!

ТIема Низашта юкъе мел бараша дIахо а тIема говзал Iомаеча, политически кхетам лакхбеча, керда техника а герзаш а довзача, кхетам а болаш тIема дисциплина чIоагIъеча, эскара фийлали, тIема кийчои лакхъеча толамаш дахар лов сона!

Советски Эскареи Форда-ТIема Флотеи 43 шу дизара сийна аз **приказ лу:**

Тахан, 23 феврале, вай Даьхен столице — Москве, союзни республикай столицашка, турпала городашка: Ленинграде, Сталинграде, Севастополе, Одессе залпагIа ткъоазза йоккхий топаш тохаш салют дала.

Даькъала хийла вай сийлахь-йоккха Даьхе — Советски Социалистически Республикай Союз!

Даькъала хилда вай турпала советски халкъ а цун денал дола ТIема Низаш а!

Сийле хийла коммунизм хьалъеш йоахача ерригача коталонашта вай дог урауваттадеча а уж йоахилга вIаштIехьдоаккхача а Советски Союза Коммунистически парте!

СССР-а Оборона Министр Советски Союза Маршал Р. МАЛИНОВСКИЙ.

ССКП обкоме

Харц лерах бехктокхам баьб

Тохкамаш даьчул тIехьагIа гучадаьннад «Горец» яхача совхоза директора нов. Иноземцева паччахьалкхе Iехаяь хилар. Совхоза болх юртбоахама продукташ дукхагIа яхара тIаберзабе безача метте, нов. Иноземцева совхоза гIулакхаш дика лел аьнна хетийтар духьа харц хоамаш тийннад. Масала, 1959, 1960 шерий отчеташка яздаьд паччахьалкхенна 389 центнер дулх, 488 центнер шура, 80 эзар фуъ дIаденнад аьнна. Цу харц хоамашта нийсса кхы тайпа тийшабалхаш а лeладаьд нов. Иноземцева: цо управляющешта тIадиллад Грознерча магазинашкара даьтта ий а деш, совхозе даьккха даьтта да яхаш из паччахьалкхенна дIателилга.

Доахан продуктивность лакха я моттийтар духьа, нов. Иноземцева дулха лаьрхIа 1960 шера 170 етти 1961 шера январь бетта 63 етти дIабеннаб.

Нов. Иноземцев, ше гIулакха тIа хиларах пайда а ийбеш, алхха ший вахар тоадеш, паччахьалкхенна зенне дола гIулакхаш леладеш хиннав. Урус-Мартане квартира йоллашехь, паччахьалкхенгара ссуда а ийца, г. Грозне пригороде шийна цIа даьд совхоза материалех, совхоза транспорт а лелаеш.

Укх шера 21 феврале нов. Иноземцева паччахьалкхенна харц лувши цунна духьала долаши леладаьча гIулакхий материалашка а хьежа, ССКП обкома бюрос дIаьйккхай ССКП Урус-Мартановски райкома нов. Иноземцева леладаьча харцахьарча гIулакхех яь решени, из ца йоаггIаш кIаьда хиларах.

Паччахьалкхенна духьалара гIулакхаш леладарахи шийна хIама яккха ше волча гIулакхах пайда ийбеш хиларахи нов. Иноземцев ССКП членара а совхоза директора балха тIара а дIаваьккхав.

ССКП обкома бюрос республика юрта боахама министерствана тIадиллад прокуратураца цхьана совхоза кIоаргга ревизи е а цул тIехьагIа нов. Иноземцев паччахьалкхенна хьалхашка бехктокхаме хилара дош къоастаде а.

Советски Грузе 40 шу

Кавказа лоамий довкъел тIехьашкахьа къулбехьа ул са даьхе Грузи. Цун сий дола хозале а ширача легендаш тIа халкъо ловца образаш а цIаккха ца дашаш, даим лоа тIауллача лоамий кертошца айхха ювзаенна я. Грузи тайп-тайпара эргаш йолча моттигий мохк ба. Морхаша къайла даьха лакхача лоамий бовхьаш, дIадийнар дика хьахула лаьтташ-къовхьаш, чехка хиш долха кIоарга чIожаш, форда йистера хоза моттигаш — уж дерригаш а хешад кхычарга диллача йоккха йоацача гуржий республике. Лоамашка лоа уллача хана, босешка низткъа гуш лыжникаш лелача хана лохехьа тIадаьнна, тоаденна зизаш хул, Iаьржача форда йистера курорташ тIанг аьнна хьалйиза итташ эзараш бола нах салоIаш, лувчаш, бIайхача маьлхе боагаш хул.

Гуржий лаьттагIара корадоагIа адамий истори доладалалехьа ваьхача сата цIеноех юхедиса хIамаш а динозаврий лераш а. ДIаихача бIаьшерий белгалонаш хоалуш я массанахьа а. Уж я дунен тIа эггара хьалха баьхача наьха хьатIараш, наха дукха даьлаш лоархIаш хиннача ханара памятникаш, христиански архитектурах яь Iалальмате хоза гIишлош, царех къаьнагIара ераш VI—VII бIаьшерашка яь а йолаш. Къаьнача, дIаяхача заман тешал деш йолча царна уллув я вай ханара гIишлош, Iалальмате йоккхий индустриальни предприятеш, дуккха нах хула порташ, комсий, чаь, цитрусий бешамаш. Ширача хана Грузе столица хиннача Мцхете лакхача моттиге да VI—VIII-ча бIаьшерашка хьалдаь киназ, хIаьта лохехьа хина ella сунт я, цига тата делла чудеттолуча хиво Грузе дуккха йолча электростанцех цхьанне турбина кхестаю, цунна дукха гаьна йоаццаш болх беш Iилмай республикански Академе атомни реактор я.

Гуржий лаьтта дукха долча рузкъан да халкъ да. Грузе болхлой класс сий дола революционни гIулакхаш доахкаш я. Цо къонахчал а долаш къовсам лоаттабир социальни а национальни а низ-Iоткъама духьал, 1905 шерарча революце баррикадашка ший цIий Iо ахийтар, Россерча дерригача халкъашца цхьана Сийлахь-йоккха Октябрьски революци хинначул тIехьагIа цун моастагIашца лийтар.

Шоай вахара бизза дай а хинна дIаовттанзар Грузе къахьегамхой 1921 шера февраль бетта мара, са даьй-мехка Советски Iаьдал эттача мара. Мукъадаьннача гуржий халкъо ше хьетача къица, ший творчествацa йоккхий тамашаш гайтай. Мохк тоабеш эргабоаккхаш беча Iалальмате боккхача балха юкъе ший дакъа лаьцар цо. ХIара денна тхона хоалуш да эрсий халкъагара а СССР-а кхыча халкъашкара а тхоашта хула вежарий новкъостал.

Республика горнорудни промышленноста эггара йоккхагIа йолча центре Чиатуре цкъа хинначоа гургда хIама хьадеш мел чIоагIа къахьег. Цу лакхача лоамий районе марганец доакхх. Шин лоама юкъерча аьлена тIагIолла биллача канате новкъа цаI шоллагIчоа тIехьа хадданза лел рудах етта вагонеткаш; лоамашка чухь болх беш ба нах, Iалама склада чура рузкъа доаккхаш. Грузе горнякаша марганецаца Iалашъю ерригача Советски Союза металлургически промышленность. Союз Iалашъяь Iац из; тха марганец массанахьа а хоатташ да.

Кутаисерча автомобилаша, Тбилисерча станокаша, Руставерча металло, зестафонски ферросплаваша цхьатарра сий доаккх са республика индустре.

ТIехьаюсаш яц гуржий юрт а. Тха дика чхьагIараш, чай, комсаш, цитрусаш йоацаш моттиг мича хургья! Уж юкъе а доацаш шунах диза советски сага истол хила йиш яц.

Массанахьа, наха болх мел беча моттиге хозаш къахьегамеи машареи иллеш да.

Тха эггара боккхагIа барех вола писатель Александр Казбеги дIадахача бIаьшере, лакхерча дешара школа а йита, ший юрта юхавера. Лоамарча наьха вахар кIоаргагIа довза гIийртав из цига, дуккхаза а хийцай цо ший занятеш. Жа Iу а хиннав. Военно-Грузински новкъа воаллача, ферта кхуллаш волча жа Iуно шоашца французий цIенача меттала къамаьл дича цу хана хинна наькъахой мел цецбаьннабар уйла ел оаш!..

Тха культурни вахар мел лакхденнад шоашта хайча цецбаргболаш доазол дехьара нах хIанз а тоъал хила мег. Советски Грузе чай леладечарех, Чиатура горнякех, Кахете комсаш лелаерех, Руставе металлургех, колхозникех, бежа Iунех болаш лакхерча дешара заведенеи студенташ кхетаргба хьох хIара ког мел лайзача. ТIеххьарча хана бахача наькха яьча переписах цхьа цифра ювцаргья аз шоана: Грузински ССР-е хIара эзар сага юкъе лакхера дешар йистедаьккха 38 саг ва.

Гой фу карагIдаьннад тхона советски Iаьдал эттача 40 шера чухь, хьалха дукха гIайгIа, бала, Iазап эзача гуржий ширача лаьтта!

Писатель Г. АБАШИДЗЕ.

(«Советский Союз» яхача журнала тIара).

ДАЬХЕ ДУКХА ЕЗАРАХ ХУЛ ТУРПАЛАШ

☆☆☆

Майрали къонахчули

Сийлахь-боккха Даьхен тIом лаьттача хана «Даьхен цIерах» яхача партизански бригадацарча Дзержинске цIерахча отрядаца бар партизанаш гIалгIа Газиков Iумари, нохчий Сатуев Османи Садаев Шамали. Малхбузехьарча Белоруссе, Белостоцкии, Брестскии, Барановичскии областашка тIом баьб Газиков хиннача Дзержинске цIерахча отрядо.

...«ЦхьоалагIеи, шоллагIеи, кхоалагIеи моастагIчун эшелонаш лелхийташ, моастагIчун техникеи бIуи хIалак баьча кхаь диверсе операцешка юкъарчал доаццаш дакъа лоацаш хиннав партизан Газиков»... аьнна яздаьд цунна партизански бригада штабо еннача характеристика тIа.

Цу лоацача, декъача дешай чулоацам баьшхача вайна гургва ший деррига са а дог а Даьхенна, из моастагIчох лораяра дIаденна, майрали къонахчули доалла, цу хана 22 шу даьнна хинна зIамигасаг. Цу шерашка къонача партизана Газикова леладаьрех цаI дувцаргда вай.

1943 шера гурахьа моастагIчун тIема техникеи бIуи тIабола машиннаькъа тIара эшелон эккхийта яхача группаца подрывникаш лорабеш мара вацар Iумар. Цу группаца хиннараш берригаш а майра тIемахой бар. Уж кхераш дунен тIа цаI мара хIама дацар—шоашкара зовзал ялар. Группацара цхьабола партизанаш операци чакхъяккха еза моттиг — Нарев яхача хи йисте улла Бельски район дика йовзаш бар.

Отряда штаб лаьттачара массехк километр гаьна а баьнна, подрывникаш салаIа юхасайцача группа командира шоашта тIадилла декхар юха а дагадохийтар:

— ТIема декхар кхоачашдарал совгIа, вай отряда особый отдела начальника воашта тIадиллар дицдалийта йиш яц,— йоахар цо,— Бельски районе моастагIчунна гIо дер, цун оагIув хьаллоацар малув кари из нокъзара ваккхари.

Цхьан юккъа йист ца хулаш а лаьтта, къамаьл хаддаш аьлар группа командира:

— Шийх бIу боланза, ший деналах а къонахчулах а тешам боланза вар группацара дIакъаста мукъа ва, хIана аьлча вай кхача дезача дIакхаьчача юхавала хала хургда. Майрал, маькарал, приказ нийса кхоачашдар — партизана декхар да. Кхийтарий шо?

Группа командиро из хоам ца бича а партизанаш шоай декхарех дика кхетар, цхьабакъда, цкъа-дале, операци кхерамеи цIенхаштташ хиларо а, шозлагIа-дале, цхьабараш цу тайпарча операцеца юххьанца дакъа лоацаш а хиларах из хоам банза балацар.

Штабе юхагIоргва цхьанне а аланзар, хIана аьлча зовзали къонахчулах вохари отрядаца эггара эхь долаштаIа лоархIар. Зовза хиларал гоамагIа хIама лархIацар Газиков хиннача отряде.

Партизанашка хьаяь кийча минаш яцар. Уж цар шоаш кийчйора—зIамигача ящкилгашка. Из мухь башха беза беце а, партизанаша аргIаргIах лелабора. Машиннаькъа станци йолчахьа дIакхача массехк километр эшаш юхасецар группа. Бельски районерча хIара юрта партизаний шоай нах бар. Цудухьа группа юха ма сецца а юрта разведчик вахар шийца Газиков а волаш. Полице гIулакхе волча, партизанаша оттаваьча, сагагара хайра группа яха езача новкъа немций дукха боацилга. Цул совгIа, гаргагIеи кхераме боацеи никъ а хьийхар пс партизанашта.

Цхьа-ши сахьат кхы даьлча машинникъ болча дIакхаьчар. Мина оттае езараш шоаш дIакъаьстар, хIаьта вожаш хIараненa юкъе ткъаьх метр юкъ хурийолаш наькъа йистерча хьунагIа кIийле а яь дIалечкъар.

Минаш дIаехкачул тIехьагIа дукха баьдар партизанаш эшелон ца йоагIаш. Цул совгIа наькъаш лораду ха арадалар а кхерар уж. Цар мина елла моттиг немцаша зийча тIема декхар кхоачаш ца деш дусаргдар.

Минаш дIаехка ши сахьат доаллаше а паровоза тата хезар. Дог тохаделар къонача партизана Газикова. ТIом хилалехьа цIаккха а кьийжавац из тахан санна поезд ярга. Массе а маьженех дог доаллаш санна хеталора. Кхыметтел автомата тIа ухкача кулгий пIелгашка а пха беттaлора.

Юххера а хьагучабаьлар паровоз. Эггара ницкъалагIа йола ха яр минаш лелхаргья—лелхаргьяц яхаш кефта чурча уйлаша вIаши къувса ха.

Эшелон сиха йоагIар, хIаьта йIаьха а яр. ХIа, аьнна, паровоз мина еллача дIаотташе а тата даьлар. Ала а баьнна, паровоз оагIоро Iобежар. Цхьабакъда цул тIехьагIа лийлха таташ дар лерга нIана боаттIабеш — вагонаш вIаши тIаетталора. Цу сахьате йолаелар топаши автоматаши.

Iумари цхьаькхеи тIеххьарча вагона духьал бадар. Уж цига хьожабаьбар, хIана аьлча эшелона ха дераш тIеххьарча вагона тIа хулар. Массане а топаш йолайир бешкаштеи ха деча салташтеи. Немцаша бензин фронте цистернашка кхахьацар — бешкашка кхухьар.

— Шийна бIарга ца дайначоа ховргдац цу хана цига этта сурт,— йоах Газикова,— вIашкаетталу вагонаш, бешкаш а лелхаш, бензин а леталуш урагIауха цIера ала, дувла таташ, дайман тхарр делла етта топаши автоматаши.

Эшелона ха деш хинна немций чухиннар пассажирски вагон хиннаяр. Хьааралийлхар дийна бисараш. Цхьабакъда, царна партизанаша шоай эшелон эккхийталга мара, уж мичаб хацар, бIаргагацар. Цудухьа партизанашта вIалла хала а хиланзар немций хIалакбе. ВIалла а юха духьале ца еш, немций сайцачул тIехьагIа партизаний диверсе группа хьунагIа гIолла юха тIехьашка яьлар. Километр гаьна а баьнна, хьалхxе а шоаш лаьрхIача моттиге партизанаш гулбелча массава а волаш вар, цхьабакъда виънена човнаш хиннаяр.

Иштта чакхъяьлар партизан Газиков Iумар доакъашхо хиннача дукхача операцеех цаI.

Б. ЗЯЗИКОВ.

☆☆☆

Майор Имадаев Ахьмад

...Юрта йисте ловзаш доахкача берашцара хьа а къаьста гаьнаро хозача татага ладувгIаш латтар нохчий кIаьнк. Геттара чIоагIа гIадвахар из хIанз а ше Iеха ца валара: дукха ха ялалехьа гучаяьлар йоккха аэроплан. Из къайла яллалца цунна тIехьа хьежаш лаьттар кIаьнк.

— Ма ираз да-кх летчик хила магар,—йоахар кIаьнка дего.

ЦIаккха а дицлац Имадаев Ахьмада уж денош. Цу хана йир цо летчик хила, аьнна чIоагIо. ТIехьагIа, массехк шу даьлча, Ахьмада дика кхетадир летчик хилар чIоагIа чоалхане гIулакх долга а, хIаьта из говзал Iомаеш чIоагIа къахьега дезилга а. Эггара хьалха летчика «къайленаш» Iомае волавелар Ахьмад Осоавиахима Грозненски аэроклубе. Дукха ха ялалехь гучадаьлар Ахьмад из гIулакх чIоагIа дукха дезаш а геттара дика кхетадеш а волга.

1941 шера фашистски Германе цIаьхха тийшача балхаца тIом болабу вай машар безаш болча мехкаца. Имадаев Ахьмад, деррига советски халкъ санна, дукха еза Даьхе фашистех лорае Арме вода. Массане санна, цу деношка Ахьмада а безам ба, сихагIа фашистски оакхараштa тIакхача. Цхьабакъда, Имадаев фронте а ца вохийташ военни авиационни школе деша вохийт. Цига Ахьмада ший беррига низ тIабахийта Iомаю летчика говзал. Массехк бутт баьлча тIакхоач Ахьмада дага лаьтта ди. 1941 шера зIамагIа вола лейтенант Имадаев Ахьмад истребитела тIа хов. Дукха дувца йиш я цу хана Даьхе лораеш Ахьмада карагIдаьннача гIулакхех. Дуккхаза хилар из кхераме йолча моттигашка тIом беш, дуккхаза ихар из ший истребителаца моастагIа бомбаш етта уха вай бомбардировщикаш лорае. Фашистех говза, майра латарах Имадаев Ахьмада дуккхаза орденаши медалаши тийнай.

Сийлахь-боккха Даьхен тIом йистебаьнначул тIехьагIа майор Имадаев хилар советски сигале лораеш, керда чоалхане машинаш Iомаеш. Цо кулгал деш йола реактивни истребителий подразделени эшшача минутах сигала гIатта кийча яр. Дукха болх баьб Ахьмада ший йоккха опыт къонача летчикашта дIайовзийташ а.

Дукха ха йоаццаш А. Имадаев дукха езача Нохч-ГIалгIайче цIавенав. Цхьабакъда, ше отставке вале а, цо лаьрхIад республика къахьегамхошца цхьана балха юкъе хьинаре дакъа лаца.

Н. РУСЛАНОВ.

☆☆☆

Шийхалкъа визза воI

Са дувца безам ба 1941-ча шера денз 1945-ча шерга кхаччалца гитлеровски Германецара а империалистически Японецара а тIом йистебаллалца ший са ца кходеш моастагIчоа духьал а лаьтта, тахан вайца цхьана хьаьнала къа а хьегаш хьавоагIача Султыгов Османа Ахьмадах.

Ахьмад ваьв Сийлахь-йоккха Октябрьски Социалистически революци хиннача 1917-ча шера октябрь бетта, гIалгIай юрта Яндаре. 1936-ча шера рабфак йисте а яьккха из деша вода Москверча Куйбышева цIерахча военно-инженерни академе строительни факультете. Советски Арме офицер а волаш 1941-ча шера академе йиъ лагIча курсера Султыгов Ахьмад вохийт Эстонски ССР-а Эзель яхача Iам тIа вай доазув чIоагIде. Ахьмад цига вар фашисташа тIом болабеча хана. Цу хана Калинински фронте рота командир а волаш тIом беш волча Ахьмада 1941-ча шера Iай Холм яхача городе човнаш хилар. Цу Iай 1942-ча шера немецки фашисташца цхьа лакха моттиг къувсача шийна шозлагIа човнаш хиннайоллаше а, котало а йоаккхаш тIема говзал а, майрал-денал а гойтарах «За отвагу» яха медаль елар цунна.

Цкъа, вай арми тIех ца ялийта шоай низ макхоачча Черкассы яхача города юхе, Днепра дехьа, берда йисте чIоагIбеннабар фашисташ. IаIаьмате сиха а фашисташка зе ца дайташ а Днепрал дехьа даха дезар Украински шоллагIча фронта тIема доакъош. Из бехктокхамера декхар Ахьмада тIадиллар стрелкови дивизе командира, гварде полковника Сазонова. Фашисташта дагадоаццача гIолла говза а сиха а тIема доакъош тIех а даьха, сийленца кхоачашдир шийна тIадилла хинна сийлахь-доккха декхар военни инженера Султыгов Ахьмада. Цо торо елар фашисташ эша а баь, из район сихха мукъаяккха. Цига цо гойта маькарло а денал а белгал а доаккхаш, Ахьмада лу «Даьхен ТIема хьалхарча степена» орден.

Молдаве Кондратешт яхача юрта лаьттача стрелкови дивизе штаб фашисташта кара ца яхийта хьалхарча даькъе дов деш яр Ахьмад командир хинна рота. Из дов деча хана кхозлагIа човнаш хилар Ахьмада. Шийна човнаш хиннилга дIахайтанзар цо фашисташ бокъонца цу юрта аракхайсачул тIехьагIа мара. Цу тIем тIа Султыгов Ахьмада гойта майрали тIема говзали боккхача маьхе лаьрхIар Советски командоване.

1944-ча шера Яссы—Кишинев яхача городашка вай арми юхатоха гIерташ ший низ гулбеш вар моастагIа. Дийнахь а бус а ца хаддаш машиннаькъа тIа гIолла цу районе арми а техника а хьатIаозаш бар фашисташ. Мамогга сихагIа моастагIчоа новкъарло е езаш дар гIулакх, цунга тIема низаш цхьан моттиге гул ца дайтара. ШоллагIча Украински фронта командоване соцадир фухха даь а, Яссы — Кишинев яхача городашта юкъера ездкъа метр гаргга дола машиннаькъа тIий эккхийта. Дивизера дик-дикагIа бола командираш а болаш, из тIий эккхийтар мел лоархIам болаш да ше дийца ваьлча, йист ца хулаш массехк секунд а яькха Ахьмада бIарахьежар полковник Сазонов. Велар даьлар Ахьмадага из шийна бIарахьежача. Дийна а волаш юхавоагIаргва, аьнна дагадоха йиш йоацача цу сийлахьча гIулакха ше вохийташ дог гIоздаьнна вар Ахьмад.

— Хьо гIалат вац, новкъост гвардии капитан, командоване хьона тIадул из сийлахь доккха а хала а декхар,— аьлар полковника.

Ший рота йолча юхавеча салтий кхетабир цо хьалхашка латтача декхарах. «Ше раьза воацар соца ма веллаш, венар маьрша юхавоагIаргва ала йиш йоацилга шоашта ма хой шоана, эккхийта дезаш дола тIий кховзткъа километр гаьна моастагIчо дIалаьцача лаьтта дIачувада шоана»,— аьлар цо. ЦаI юха ца воалаш еррига рота раьза хилар цу наькъа яха. Боккхийбараш а цIагIа истий, бераш дараш юхе а буташ ткъо саг къоаставир Ахьмада ший ротацара.

Ди сайренгахьа лестача болабелар уж. ХIара кIотарг, хIара кIоаг зувш, чIоагIа лоралуш йодар из зIамига отряд. БIаь метр хьалха водар опыт йолаш вола ши разведчик. Царна массехк метр тIехьа водар кхо автоматчик. Царна тIехьа яр вож отряд а. МоастагIчо дIалаьцача лаьтта гIолла ткъаьх километр никъ бича моастагIчун къайленаш хара духьа топ ца кхоссаш цар каравоалавир фашистски офицер. Шоашта эшар цунгара хайначул тIехьагIа из а воалавеш ши салте юха вайтар цо штабе. ШоллагIча бус тIий долча дIакхаьчар отряд. Бокъонца тIий а ха деш лаьтта фашистий ши салте а зийначул тIехьагIа шо-шоай моттигашка дIахьожабир цо ший новкъостий. ТIаьна ши километр мара гаьна йоацаш латтар моастагIчун гарнизон. ДуккхагIа бола кхерам цигахьара бар. Цигара доагIаргдолча оарца духьала пулеметашца кIийле хоайир Ахьмада. ТIий лорадеш лелача шин фашиста виъ саг кIийленна вахийтар, нагахьа санна тIаь кIал взрывчатка йоллаш боахкараш царна холой, уж шиъ нокъзара ваккха. ТIий эккхийта кховлагIа ше вахар. Юхебисараш тIабоагIа кхерам хургболча моттиге герзашца кийчбенна Iобийшар. Ха деш латтачарна хIама ханзар, уж шиъ тIаьца урагIвахар. Оарц далале йиллача моттиге берригаш а вIашагIкхийтар уж. Даьначa оарца дов юха а деш, декхар сийленца кхоачаш а дaь, шоай дивизе юха кхаьчар Ахьмад. Из тIий эккхийтар бахьан долаш капитана Султыгов Ахьмада Ленина орден елар.

Уж санна дола хала а бехктокхаме а декхараш дуккхаза а кхоачашдаьд вай вувцаш волча Ахьмада. Цунна тешал ду Советски Арме командоване цунна еннача кхаь благодарностои, тайп-тайпарча кхы дуккхача медалашеи.

1944-ча шера командоване из хьожаву Новосибирски военни округе. Цул тIехьагIа — Дальни Востоке. Из латаш хул Японецара тIом йистебаллалца. 1945-ча шера цунна лу немецки фашистащцеи Японецеи хиннача тIемашка котало яккхара медалаш.

1946-ча шера ше Армера цIавеча денз хьинари низи ца кходеш хьаьнала къахьегаш, берригача советски нахаца цхьана вай ирaзе кхоане —коммунизм хьалъеш ва Ахьмад. 1958-ча шера денз из ва Нохч-ГIалгIай респотребсоюза гIишлошъяра управлене начальник.

Цу сийлахьча гIулакхаща вайна гойт Султыгов Османа Ахьмад визза вола ший халкъа воI хилар.

М-С. ПЛИЕВ.

Партизаний отряда командир

Днепр яхача хин аьрда берда тIа оборона лаьца латтар 65-гIа стрелкови дивизи. ТIехьашка боалача вай бIуна гIо а деш, моастагIашта духьал дов де дезаш дар советски тIемахошка кхаьча приказ. Из приказ кхоачащдир. Цхьабакъда, цу дивизерча кIезига мара боацача майрахошта го бир геттара дукхача гитлеровски бIева. Човнаш хинна а гIойле еха а бола советски тIемахой го бохабе гIерташ бар. Цхьабакъда, немцаша никъ а хоадабаь, плен бигар доарахой. Иштта плен вахар советски эпсар капитан Александр Яковлевич Гречишников.

Тхо вIашагIкхийтта дагIаш Гречишникова йийцар тхона фашистски плена унзарленаш. Цу шерашкахь из хилар Киев, Ровно яхача городашка ехка хиннача концентрационни лагерашка, Судетски Германе хиннача фашистски дукххача Iазаперча лагерашка. Ше мел кхаьчача метте цунна бIаргагора пленникаш боха ца бохаш моастагIчоа духьал латташ, толам баргхиларах тешаш, чIир лехаргйола ди гайна-ганза доагIаргдолгах дог тийша хилар. Духьале яра къайлатIара отрядаш вIашагIъехкар массанахьа а. Цу отрядаша пленникашта тIо дора фашистски набахтенашкара ада, хIаьта иштта байддача пленникаша, юха а герз кара а ийце, партизански отрядех дIа а кхийте моастагIашта еттар, цун коммуникацеш йохайора, наькъаш лелха а лелхийташ моастагIий эшелонаш херцайора.

«Матха-Морен» яхача лагерера ведар Александр Яковлевич Гречишников. Из вар Чехословаке лаьтта.

Цига чIоагIа раьза хинна тIаийцар советски эпсар. Партизански отряд вIашагIйоллилга тIадиллар цунна. Полица яхача городе тIемаш деш хилар из отряд. Партизански отряда командир вар советски капитан А. Я. Гречишников. Шоашта герз Iалаш а деш, диверсеш еш, немецки гарнизонащцарча бIуна довнаш деш бар цу отрядацара партизанаш.

Цар йоайора жандармски посташ, цар хIалакйир Горный-Адербах яхача юрта эсэсовцай группа, боабир Головня яхача юрта хинна фашисташ.

Хьакхаьчар 1945 шу, толама шу. Советскии чешскии байракхаша хозъяьяр Полица яха чешски город. Майдан тIа нийсбенна дIаэтта латт партизански отряда юкъе хинна беррига нах. Отряда хьалхашка латт цун командир Гречишников. Чехословацки правительства цIерах «Дошо жIарг» яха тIема совгIат делар цунна.

Цу хана денз 15 шу даьннад. ЦIаккха а дицлургдоаца уж денош дагадохийташ дукха сурташи документаши да Александр Яковлевич Гречишниковга. Чехословакера хьалъяйта цунга я хьалхарча партизански отряда байракх а. Ше Полица сийлен гражданин ва аьнна тIаяздаь даьре зиг а чIоагIа боча леладу цо.

ХIанзалца хьа а ший чешски доттагIашца гIулакх леладеш ва Александр Яковлевич Гречишников. Денна письмош ух цунга ший тIема хана хиннача доттагIашкара. Цар укханга шоай даьхен толамаш дувц, хIаьта Александр Яковлевича советски нах мишта бах а Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша семилетка кхоачашъяра мел хьинаре къахьег а язду.

...Грозненски почтамт. Укхаза каст-каста бIаргагу лакхача дегIара, тоъал ха яха вале а, кадай саг. Из ва Грозненски почтамта ревизор А. Я. Гречишников. Цун наькха тIа къегаш да Чехословацки правительства совгIата денна «Дошо жIарг». Из вар, фашистски пленара вада а ведда, партизански отряд вIашагIа елла, лирача моастагIчоа духьал латташ хиннар.

С. ВОРОНИН.

Ткъаьннена духьала шиъ

Из дар Германеца тIом хиннача шерашка Венгре, Советски Эскаро Будапешт йоаккхача деношка. Фронта цхьан участке дуккха танкаш вIашагIа а теха, контрнаступлени йир моастагIчо. Цу тIем тIа дакъа лоацаш яр танкашта духьал тIом беча топий батарея.

Фашистски танкаш совцае аьнна, приказ делар тхона. Сихха тIом бе аьттув болаш йола моттиг хьа а лаьца, тхоаш гургдоацаш, дIалечкъар тхо. Тха ши йоккха топ аьттехьарча фланге латтар. Цхьаннена команда телаш вар старшина Авдеев, шоллагIъяр сога яр. Тхона гаьна воаццаш вар взвода командир лейтенант Миклашевич.

Гучаяьлар фашистски танкаш. Хьалха цаI, тIаккха шиъ ...кхоъ... пхиъ... Ерригаш а ткъо яр уж. Духхьал тха шин йоккхача топа тIайоагIар ерригa танкаш. ТIехь-тIехьагIа кIезиглора тхонеи танкаштеи юкъера юкъ.

Лейтенантагахьа хьежар тхо. ХIанз-хIанз аьлча санна, юкъ-юкъе тхогахьа хьа а хьожаш, моастагIчун танкашкахьа хьежар из а. Лейтенант танкаш гарга гIортарга хьежаш хилар ховра тхона. Царна тIера Iаьржа жIаргаш дика бIарга а гуш, юхxе хьатIакхаьчар танкаш.

Кулг айдир тха лейтенанта. ЦIаьхха команда елар цо: хьалхарчарна йолае топаш! Цхьатарра даьлар топий таташ. Лотаелар хьалха йоагIаш хинна танкаш. Йоагача танкаш чура аракхувсабала баьлар фашисташ. Бакъда гаьна-м балацар уж «кIантий». Шинна а оагIорахьара дувлаш хиннача вай пехотинций топий алаша лувцар фашистий дегIамаш.

Кхы а юхе гIорташ латтар танкаш. Хадданза тIемахой дегаш ураувттадеш команда телар лейтенанта: «етта! етта!..»

МоастагIчун снаряд а кхийтта, ца ювлаш сецар Авдеева команда телаш хинна йоккха топ. МоастагIчун топах велар тха веза командир лейтенант Миклашевич...

Взвода команда тела ваьлар старшина Авдеев.. Диззача шин сахьата лаьттар из лира тIом. Майра а къонахчул долаш а бола вай тIемахой цхьа гIа тIехьашка бовланзар. Ткъаь танкана духьал тIом баьча шин йоккхача топо моастагIчун 11 танк йохайир. ХIаьта юхейиса ийс танк тIехьашка яьлар. Цхьа бIаь гаргга фашист дIаваьккхар цу лоаццача хана советски тIемахоша...

Паччахьалкхен совгIаташ делар майра летача берригача артиллерийски взвода тIемахошта.

И. ЛЮЛЯКИН, старшина.

Граждански тIема турпал

Росcе хиннача граждански тIемо дукха турпалаш, халкъа юкъера тIема начальникаш кхебаьб. Халкъа юкъера баьннача цу тайпарча полководцех ба Чапаев, Щорс, Пархоменко, Кочубей, цIераш кIезигагIа йовзаш бола кхы дукха бараш а. Революционни къовсам лоаттабеча хана дегIаихаб цу наьха политически сакхетам. ХIаьта царех общеобразовательни, политически дешар деша а тIема-специальни говзал Iомае а кхийнарех граждански тIом чакхбаьнначул тIехьагIа ЦIеча Эскара лакхехьарча составах бола дика кулгалхой хилар. Лохехьарча мугIарех баьннача, дукхагIча даькъе болхлоехи ахархоехи баьннача цу полководций оамалаш вIаши тара ласташ яр: Даьхен къахьегаш бола нах дег чура дукха безар, даим Советски Iаьдала мутIахьа хилар, халкъа эггара дукхагIа хьаштдола хIамаш кхетадеш хилар, адамаш шоашта тIехьадаха хар.

КIеззига мара ца вовзаш виса, Нохч-ГIалгIай мехка лаьттача граждански тIема турпалех ва гIалгIа нов. Орцханов Хизар. ХIаьта а 1918—1919 шерашка ГIалгIай мехка гIорваьнна вувцаш хиннав Хизар, из дика вовзаш хиннав Черсашкахьа, Нохчашкахьа, чIоагIа доттагIал долаш хиннаб цунца хIирех бола новкъостий а.

1918—1919 шерашка ГIалгIай мехка хинна цхьаккха йоккха политически событи дIаяхац Хизар ше юкъе воацаш, цо доккха дакъа ца лоацаш. Новкъоста Кирова а цул тIехьагIа Орджоникидзе а шийна тIадехка бехктокхамера политически тIемеи декхараш кхоачащдеш хиннав из цу шерашка.

ГIалгIай къеча ахархоех ваьнна ва Хизар. Из ваьв 1898 шера ДаьттагIа. Цун философи яр «къеча наьха оагIув хьаллоацаш» из хилар. ХIаьта Советски Iаьдал а Ленин а «къеча наьха оагIув хьаллоацаш» хиннадаь, Хизара а ший деррига денал дIалора Советски Iаьдал котдаккхар духьа лоаттабеча къовсама.

1915 шера ший мукъах вIашагIкхийтта йодача гIалгIай полкаца Росси лорае австро-германски тIем тIа вахав Хизар. ТIом дика барах вахмистра чин лу цунна.

Революцена духьаларча казакийи юнкерийи эскара доакъошта керте а этта, царех «дики» (акха) оалаш хинна дивизи а дIатеха 1917 шера август бетта Петрограда тIаволавелар инарал Корнилов, баьдеча, политически тIехьабисача наьха новкъосталца контрреволюционни переворот яр духьа. Петроградера Дно яхача станце баьхкар Петроградски депутатий Совета викалаши большевикаши, «дики» дивизерча лоаман дошлошта юкъе агитаци яр духьа. Ший сотнецара нах эггара хьалхагIа контрреволюцена духьалбаьхар Орцханов Хизара, цунна тIеххьа шоаш цIабахийта аьнна гIайттар ерригача гIалгIай полкацара, кхьйолча полкашцара нах. Корнилова контрреволюционни план йохайир.

ГIорбаьнна хьувзаш граждански тIоми къамашта юкъера довнаши дар Терски областе 1918 шера январь бетта. Миллионер Чермоев Тапеи казакий атаман Караулови керте а латташ болча лоаман нахахи казакехи йола буржуазни элементаш шоайла вIашагI а кхийтта, Терско-Дагестански правительство оттайир, тIайрагIача пролетарски революцена духьале е дагахьа. Терско-Дагестански правительства ший балха тIа лаьца керттера никъ бар къамаш вIашдухьал кхухкалга. Из гIийртай цу наькъаца Грознеи Владикавказеи болхлой класс ший союзникех — лоаман ахархоех хоадае.

Из гIулакх лаьрхIа контрреволюционни казакий эпсараша дов дир фронтера цIаенача гIалгIай полкацарча ах взвод хиллал мара боацача, Владикавказе Краснорядски улицах Симонова цIагIа Iийнача тIемахошта.

17 саг мара ца хиннача майрача кIанташа казакий эпсараша баьча гонна духьала шин денни шин буси дов дир цIен подвалашкара. Симонова цIенах цIи техай. Ци техача а хIама ца хинначул тIехьагIа подвалашка хий чухийцад. Цхьабакъда, карабoлхаш хиннабац тIемахой.

ГIалгIай юрташкара оарц даьккхад Орцханов Хизара. Массехк бIаь саг ваьлар цунна тIехьа. Хехка говрашца ший оарц а долаш города юкъе чу а ваха, гонна юкъебиса хиннараш кIалхарбаьхаб Хизара.

1918 шера аьхки гIалгIай отряда тIавилла а волаш, къеча наха новкъостал де аьнна Хизар Черсашкахьа вахийтар нов. Орджоникидзе.

Нов. Калмыковцеи черсий кхыча большевикащцеи цхьана черсий аьлий контрреволюционни бандаш йохайир Хизара Астемирово яхача юрта, царгара герз Iоийцар, цхьабараш лийца а лийца Владикавказе Iобоалабир. Хизара дакъа а лоацаш черсий къеча наха шоашта дийкъар черсий аьлийи бIаьхийча наьхеи доахани говраши.

1918 шера июль бетта Бичерахов керте а латташ контрреволюционни «Моздокски Совет» вIашагIкхийтар Моздоке. 6 августа полковникаш Беликови Соколови керте а латташ йолча бичераховций бандаша Владикавказа дов дир. Цу хана Тирка йистерча халкъий IV-гIча съезда заседани яр цига. Бичераховцаша лаьрхIадар Советски Iаьдал дIадаккха а съезде вIашагIкхийтта большевикаш боабаь дIабаха а.

Болхлойи кIеззига мара доаца ЦIеча Эскара докъоши къонахчулца духьалъэттар бичераховцашта. Наьсарен-Воказале Iо а ена дIаболабир съездо ший болх. Сергос ше кулгал а деш гIалгIай коммунисташа, новкъосташа Орцханов Хизара, Тоаркхо-Хьажас, кхычар беррига гIалгIай мохк гIоттабир Советски Iаьдал лорадара. Эггара чIоагIагIа тIом латтача хьалхарча юхьига тIа хулар Хизар. ЦхьайттлагIча дийнахьа цIенъяь кIайбарех мукъаяьккхар город.

Нов. Орджоникидзе цIаьхка а Черсашкахьа вохийт Хизар аьлашца лоаттабеча къовсаме къеча наха новкъостал де. Змейская яхача станица юххе казакийи черсийи контрреволюционерашца лира тIом бе бийзар Хизареи цунцарча черсийи.

1918 шу чакхдоаллача хана, Советски Iаьдала аьттув боацаш нийсделар Терски областера гIулакхаш. Центральни Россех хоададаь, меца, дIайхача лазарах бIухой къесташ дола XI-гIа ЦIе Эскар къулба-малхбоаленгахьа тIехьашка додаш дар, англо-французаша дикагIа йолча тIема техникаца кийчдаьча эскараша тIехьара низ тIа а беш. 1918 шу чакхдоаллаш Астраханагахьа даха дийзар XI-гIча ЦIеча Эскара.

Низ болаш, герзах тоавенна волча моастагIчоа — Деникина—духьалъотта бийзар городашкарча болхлойи лоаман наьхеи. 1919 ш. февраль бетта юххье, итт дийнахьа деникинцашца лира тIом баьчул тIехьагIа, йоагайир гIалгIай юрташ—Долакха-Юрти ТIой-Юрти. Уж летар СоагIапчех, Долакоах, Инаркъех, гIалгIай кхыча юртех. ГIалгIай юрташ дIалийцачул тIехьагIа Владикавказ дIаяьцар деникинцаша. Терски областера Советски Iаьдал ханна дIадаьлар. Цу тIемашка хьалха латташ вар Хизар. Терски Советски Республика правительства членаш тIехьашка а баьнна, гIалгIашта юкъе лоам хьалбахар. Терски республикера советски болхлой Кавказа лакхача лоамашка гIолла тIех а боахаш ГуржегIеи Азербайджанеи дIабугача доккха дакъа лоац Орцханов Хизара. Серго а ийце Баку вода Хизар. Москве хьаелла лаьрхIача парте VIII-гIча съезде хила везаш ва из. Терски областера кIайбараш шоаш котбалар дездеш бар. Цхьабакъда, деникинцашта духьалара къовсам йистебаьннабац—из хIанз а дIаболалуш мара бац. 1919 шера 5 марта Астраханера Орцханов Хизарга ши приказ дайт Орджоникидзе:

Лоацца язъяь директива яйт цунга Орджоникидзе деникински контрреволюцена духьала лоаттабу къовсам малагIча тайпара хила беза дувцаш. Нохч-ГIалгIай мехка къаьстта съезд гулъю Хизара, Сергос гIалгIашка даь васкет къахьегамхошта довзийтар духьа.

Ше парте хиннавеце а, гIалгIай коммунисташа телача хьехамех кIайчарца партизански тIом лоаттабеш чакхдоаккх Хизара бIарчча 1919 шу.

ВIаштIеххьа-тIехьа цунна бе боагIа черсийи хIирийи къеча наьха лирагIа бола моастагIий полковник Дорофееви есаул Медяники (1917 шера аьхки хиннача гIулакхах Грозненски болхлошта дика вовзаш вола). Шоашта де доагIар ду цу шиннена а.

1919 шера июнь бетта Экажкъонгий-Юртареи СурхотIареи гIалгIай къахьегамхой гIовтт кIайчарна духьала. Лира довнаш долалу. Цига доккха дакъа лоацаш хул Орцханов Хизар. Царна тIеххьа гIовтт Нохчашкахьара къахьегамхой а. Шаккхе а юрт йокъ мара ца юташ йоагаяь дIаяьккхаяле а, ГIалгIайи Нохчийи мехкашка деникинцашта духьала лоаттабу къовсам лаьгIац, 1920 шера март бетта Къилбаседа Кавказе бокъонца Советски Iаьдал этта даллалца. Орцханов Хизар ше дийна ва. Лакхача дегIахь, поп мо вола из воккха саг вIалла къаьна а хетац. Ха йIаьха хийла цун.

Доккхий тIема гIулакхаш леладеш Орцханов Хизара хьабенача сий долча наькъах лаьца художественни произведени язъяра йола дика материал хургъяр Нохч-ГIалгIай писателашта. Дуккха керда хIамаш дувцаргдар Хизара историкашта а.

Х. ОШАЕВ.

Сурта тIа: Орхцанов Хизар.

Командующему всеми вооруженными силами Ингушетии т. Орцханову.

РСФСР
Чрезвычайный комиссар
Совета Народных Комиссаров
Марта 5 дня 1919 г.
№ 315
гор. Астрахань

Тов. Хизиру Орцханову

Назначая Вас командующим вооруженными силами Ингушетии предлагаю Вам немедленно приступить к исполнению возложенных на Вас обязанностей.

Чрезвычайный комиссар
С. Орджоникидзе

ГIулакх дика дича шура тIатох

ДИКАГIБАРИЙ ОПЫТ БАЛХА ЮКЪЕ

Доахан деттара болх кIезига бовзаш яр со 1947-ча шера се духхьашха цу балха яхача хана. Цу хана геттара дукха болх бе безаш хулар. хIана аьлча, доярка хиларал совгIа, со яр шурий-товарни ферма кладовщик а учетчик а. Сайга болх дикагIа Iомабайтараш уж халонаш йолаш санна хет сона. Со уйлаш е яьлар, доахан детталехьа мишта кийчо е еза, малагIча доакъаро шура совйоаккх. Сайна ца ховр аз хьаккхашта дIахоаттар болх дикагIа бовзача новкъосташка. Цар сона хьадувцар шоашта гучадаьнна пайдана гIулакхаш.

Бакъда, цу хана оаха кIезига йоаккхар шура. Цаггара тхо оарцагIа даьлча а доахана шура тIатохацар. Деттача доаханна деш дола гIулакх во хиларах дар из. Доахан лоаттаду моттигаш тиша, шийла яр, вIалла тIа тхов а боацаш йолча бежа-карташка доахкар уж, доакъар эсала дар, силос яцар, концентраташ-м дагайоха а хьаштдолаш яцар.

Доаханга шура тIатохийтара эггара лоархIамегIардар да доакъарий гIулакх тоаделга. ХIанз оаха хIара Iатта 10—12 тонн силос кийчъю. Iатто луча шурий хIара килограмма лоархIаш хIанз оаха 150—200 грамм концентрированни доакъар лу. Дийнахь-бус 20—25 килограмм силос а, 4—5 ведар барда а, минеральни доакъар а (тух, мел) тел оаха хIара Iатта. Барда хIара тоннах 2,5—3 килограмм мел тох. Из техача барда зенера кислоташ ца хьовш а бус, кхачанна эшаш йола минеральни хIамаш сов а йоал. Доахана къаьстта дика шура тIатох концентрированни доакъар телаш хилча. Из ца луш 2—3 ди юкъе долийтача Iатто 4—5 килограмм йожаю шура.

Къаьстта дукха йоакхо ю аз духхьашха дахкаш долча шинарий. Бахкалехьа ялх кIира хьалха денз къаьстта дика кхаба йолалу со етт. Iаттага ший дегIа низ меттабоалабайтар духьа а, цун кер чура Iаса сихха дегIадайтар духьа а ду аз из. Бетталехьа мелдаьча хица бул аз Iатта шим.

ХIара Iатта оамал йовза еза. Betталехьа етт хьаста а хьаьсте, «къамаьл» а дийя бетташ хилча цо еррига шура Iохец. БIаьхбаь бетташ хилча Iатта латта кIордаду, шура локъаю цо. Цудухьа етт геттара сихеи бийнашцеи бетта беза.

Бетталехьеи бийтта баьнначул тIехьагIеи шозза хьув аз Iатта шим, хIана аьлча, из дича а етт тIера хул шийга йоалла еррига шура Iоялара.

Духхьашха дахка шинар укх тайпара детт аз: дахкалехьа ши бутт хьалха дIадийхка латта Iомаду аз из. Юххьанца цхьацца сахьата дийхке лоаттаду, ший цIи йовза доаккх. ТIаккха хьастарга, мIара хьакхарга, дехкачул тIехьагIа деттача хана гIадгIилгаш дувргдоацаш, шим хьерга доаккх. Цул тIехьагIа вIалла дIа а ца хецаш дийхке лоаттаду, концентраташ а, барда а, иштта кхыдола доакъараш а дехкаш. Дахккашехь а, детта мара ца дезаш, Iема хул ишта леладаь шинар. Масала, духхьашха дахкача «Лимонка» яхача шинаро 3200 литр шура елар ше лакъалехьа, «Забава» яхачо биъ бетта 1600 литр елар. Уж тайпа духхьашха дахка доахан аз 1,5 — 2 бутт баллалца 3—4-зза детт, тIаккха уж шура тIатоха даьлча кхозза детта йолалу.

Iалаьмате боккха лоархIам болаш да доахан хан-ханнахьа деттар. Оаха из гIулакх чIоагIа леладу. Диъ сахьат даьлча доахан гIовттаду, диъ сахьати 30 минути яьлча денз 5 сахьати 30 минути яллалца йол юл е барда ботт. Пхиъи ахи сахьат даьлча денз 7 сахьат даллалца детт, 7 сахьат даьлча денз 8 сахьат даллалца йолча хана хьайш цIенду, кхо доаккх. 8 сахьатагара денз 11 сахьат даллалца доахан кортамукъа дут. 12 сахьат даьлча делкъийга детт. 12 сахьатагара 13 сахьат даллалца юха а хьайш цIенду, кхо доаккх, 13 сахьатагара денз 14 сахьат даллалца йолча юкъагIа сайрийна пхьер дулл.

Кхаь шера дешаш йолча зоотехнически курсашка деша ягIа со. Iилманна а практика а гучаювла говзалаш дикагIа балха юкъекхувла торо хулийт сота дешаро.

Лакхехьа дийца гIулакхаш леладар бахьан долаш шератара шерага дукхагIа шура тел тха доахана. 1958-ча шера хIара Iаттагара 3890 килограмм шура яьккхар аз, 1959-ча шера — 4200 килограмм, 1960-ча шера — 4396 килограмм. 1961-ча шера сога хьачубеннаб кIезигагIа шура луш хиннача доахах 8 етт. Аз дош деннад хIара Iаттагара 3800 килограмм шура яккха.

Шура дукхагIа яккхара хIанз а пайда ца эцаш дукха торонаш я тха ферме. Фермерча балхашта механизаци яьяц, цудухьа шурийга шийга дIабода мах дукха ба. Масала, 1960-ча шера шурий литрага 1 соми 40 кепиги додар. Механизаци йоре 100 етт 3—4 доярка беттаргбар, хIанз бIаь етт беттара 8 доярка эш. 12 Iатта барда молабар хала а да, хIаьта цо иштта дукха ха а йоаю. 2—3-зза дIачу-хьачу бетта безаш хул из. Дика вIаштIехьдаьннадац хий моладара гIулакх, доаханна искусственни осеменени елга. Цу хIамаша езъю хьайбашкара хьайоала продукци.

Дона тIарча Ростове хиннача Къилбаседа Кавказа юрта боахама хьалха латтарий совещане се йолча хана са къамаьлаш хилар Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи шозза яьккхача дояркаца нов. Савченкоца. ХIара Iаттагара 9600 килограмм шура яьккхай цо 1960-ча шера. Етт бокъонца бугIе ба-бац хьахойташ бугIа я шоай, яхаш, дийцар цо. Искусственни осемененех хIама ца хулаш, етт кхы юха а 2—3-зза бугIе боагIаш моттиг нийсъелча цар етт бугIе буг. ХIаьта тха цу тайпара бугIа яц. Искусственни осемененех хIама ца хулаш да тха цхьа дола доахан, уж, бугIа ца хилар бахьан долаш, Iахар дусаш моттигаш нийслу.

Белгалдаьха кхоачамбоацараш дIа а даьха, оаха Iалашдергда доахана кхы а дукхагIа шура лулга.

Е. АВИЛОВА,
Шелковской района Сталина цIерахча колхоза доярка.

БIаьстан кийчо яьй

Укх шера ялат дика хьувкъийтара чIоагIа кийчо яьй Урус-Мартановски района «Предгорный» совхоза 3-ча отделенерча къахьегамхоша. Цар лаьрхIад укх шера 300 гектара тIа хьажкIаш, 75 гектара тIа шекар доаккха свекла дIае. ХIаьта царна гIулакх де звенош а вIашагIъехкай.

ХьажкIаш лелаеча звеньевойша керда социалистически декхараш тIаийцад. Звеньевойс Джамалханова лаьрхIад планах 23 центнер йолча хIара гектара тIара ялатийна лаьрхIа 60 центнер хьажкIаш чуэца. ХIара гектара тIара ялатийна лаьрхIа 50 центнер хьажкIаш чуэца дош деннад звеньевойс Кагерманова.

Доккхий декхараш тIаийцад механизированни звеношта керте латтача тракториста Б. Вагапoвеи С. Нахнаевеи. Укх шера хIара гектара тIара мошача доакъарийна лаьрхIа 500 центнер хьажкIаш чуэца лерхI цар.

БIаьстан юхьера балхаш дIадоладара дика кийчъяьй механизатораша отделенера трактораш. Ерригаш а тракторни бригаде 14 трактор я, хIаьта царех 12 трактора ремонт яь баьннаб уж. Цул совгIа кийчъяь дIаоттаяй кхыйола юрта боахама машинаши царна тIехьаювза инвентари. ХIанз чуийнна кхашка моттигера удобрени аракхухьаш ба отделенера механизатораш. Планах 2 эзар тонн моттигера удобрени араяхьа декхарийла бар уж. ХIаьта цар хIанзале 2522 тонн йиллай кхашка.

Из болх беча къаьстта дика къахьийгад трактористаша Д. Джандарова, Б. Вагапова, удобрени тIайотташи Iойоассаеши болча болхлоша З. Сааевас, А. Абуевас, С. Чикуева, Б. Масеева. ХIара дийнахьа балха нормаш 130—180 процент кхоачашъю цар.

У. НАЖАЕВ,
«Предгорный» совхоза 3-ча отделенера болхло.

МОСКВА. СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставке хьахьокхаш я юртбоахама машинаш еча заводаша, Iилма-тохкама институташа, мехкарча конструкторски бюро специалисташа цига хьаоттаяь керда машинаш.

Юрта боахама электрификаци яра Ерригсоюзни Iилма-тохкама института сихха ялаташ дIадера балхашта электромеханизаци еча лабораторе енай Выставке юртбоахама Iилмай доктора Д. Е. Камышенко системах йола массехк сихха ялаташ дIадув пневматически сеялкаш. Сахьата 17 километрагара 30 километрага кхаччалца сиха а лелаш фийг бола ялаташ дIаде еш я уж. Целинни лаьтташта лаьрхIа хьаю ялаташ дIаделехьа деш дола балхаш а шоаш деш йола сиха лела «МТЗ-5л» ПСКа-13» яха ялаташ дIадув агрегат. Шоайла вIаши юкъе 17 сантиметр юкъ а йолаш, цкъа хьош, 18 мугIа хьо цу сеялко. «МТЗ-5л» яхача тракторца сахьата 15 километр никъ а беш дIадув цу агрегато ялат.

Сурта тIа: целинни лаьтташта лаьрхIа хьаяь сихха ялаташ дIадувш йола пневматически сеялка «ПСКа-13».

О. КУЗЬМИНА сурт. **ТАСС фотохроника.**

Керда декхараш тIаийцад

Дог тIоздаларца тIаийцар ССКП ЦК январски Пленума решенеш «Самашкинский» совхоза йиълагIча отделене болхлошеи специалисташеи.

Семилетка кхоалагIча шера болх мишта бергба дувцаш собрани хилар цар укх деношка.

— ДIадахача шера даьча балхаша хьагойт, — аьлар механизатора Шаврина, — доакъарийна лаьрхIа культураш хьалкхееш комплексни механизаци йича дарегIа а йолаш дукха йоли силоси яккха йиш хилар. Укх шера 130 гектара тIа дIаювртыя силоса лаьрхIа хьажкIаш. Аз дош лу планах хIара гектара тIара 220 центнер моша доакъар дакхха дезача 550 центнер яккха. Из декхар толамца кхоачашдара хIанзе а еррига техника тоаьй аз.

Отделене коллективо дош деннад гурахьа 200 гектара тIа дIабийнача мукха хIара гектара тIара планах 12,5 центнер яккха езача, 15 центнер яккха, хIаьта хIара гектара тIара 57 центнер фуалъяьха хьажкIаш яха.

Царел тIехьабисабац хьайбаш леладераш а. Цар дош деннад хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 2200 килограмм шура яккха, 100 Iатта тIехьа 92 Iасилт хьалкхеде, чу а кхаьба 3000 хьакха дIаяла, хIара нана хьакхийна тIехьа 16, хIаьта хьалха яхкача хьакхийна тIехьа 7 хурск хьалкхее, деннеи бийсанеи хIара хьакханна 400 грамм дулх тIакхетийта, пачхьалкхенна 2400 центнер хьакхийи 200 центнер бежанеи дулх дIадала.

В. АКОПЯН.

ХIара гектара тIара 60 центнер

Соахка дика къахьийгар Сунженски района XX партсъезда цIерахча колхоза шоллагIча тракторни бригада механизатораша (бригадир Иван Тищенко). ХIара гектара тIара фуалъяьхача хьажкIий 50 центнер яьккхар цар. ДIадахача шера баьча балхацара кхоачамбоацараш гучадоахаши болх кхы а дикагIа тоабара де дезараш белгалдоахаши чакхъяьлар укх деношка хинна хьажкIаш лелаерий собрани. Ерригача шоай тороний хьисап а даь цар дош делар укх шера хIара гектара тIара фуалъяьхача хьажкIий 60 центнер яккха.

ХьажкIаш хьувкъийтара де деза балхаш деш ба уж. Шурий-товарни фермана юххе ширдаьнна кхо Iоадаьд, из тIа а дотташ кхашка дIадахьара мел эшар кийчдаьд.

Кхашка кхо дIакхухьилга дукха къахьега дезаш болх хилар теркал а даь, из беррига болх машинашца белга вIаштIехьдаьккхад бригадерча хьажкIаш лелаераша: кхашка кхо дIакхухьаш кхоъ трактор я, из тIадотташ а Iодоассадеш а цу балхаш машинашца ду. ХIара денна шиъ-шиъ бIаь тонн кхо дулл кхашка. ХьажкIаш дIаювргйолча лаьтта дилла деза кхо хIанззехь а дилла даьннад. Соахкарчул 1,5-зза дукхагIа юврга бригада укх шера хьажкIаш.

ХьажкIаш лелаергйола звеноw вIашагIъехка яьннай, хIара звенос леладергдола лаьтта белгал а даьккха къоастадаьд. Церригача лаьтта дIае еза хьажкIаш кийча я.

ХьажкIаш дIаювча хана квадраташ нийса хилийтара, фийгаш эшшача тайпара нийса лаьттан кIал дахийтара де деза гIулакхаш Iомадеш занятеш яьй звеной членашца а механизаторашца а.

Венера яхача планетага гIоргдолаш советски Iилмахоша межпланетни автоматически станци хийцай аьнна кхаъ хьахезача бригада ерригача коллектива цIерах бригадира нов. Тищенко аьлар:

— Советски Iилмахоша баьккхача цу сийлахь-боккхача толамо дегаш гIоздаьхад тха, дукха езача Даьхенна дош лу, оаха кхы а дикагIа болх бийр бу, оахой леладеча латтах хIара гектара тIара 60 центнер хьажкIий яккха.

И. ГУЗЕЕВ.

Укх тIеххьарча хана чIоагIа къахьег хьажкIаши шекар доаккха свеклаи дIае езача кхашка моттигера удобрени аракхухьача Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза 5-ча отделенерча механизатораша.

Къаьстта дика болх бу тракториста Вахаев Хусейна. ХIара дийнахьа 24 тонн моттигера удобрени аракхухь цо. Укх шера хьажкIаши шекар доаккха свеклаи дIае езача кхашка цхьоалагIа марта хьатIакхачале моттигера удобрени йилла яккха социалистически декхар тIаийцад 5-ча отделенерча механизатораша. Дика толамаш даьхад Вахаева. ХIанзале 625 тонн удобрени арайихьа ваьннав из.

СУРТА ТIА: тракторист Х. Вахаев тракторца моттигера удобрени аракхухьаш воалл.

И. ПЛИЕВА. сурт.

ДикагIа хьаьнде кхаш

Семилетка кхоалагIча шера хIара гектара тIара ялатийна лаьрхIа 50 центнерал совгIа хьажкIаш чуэца яхье баьннаб Грозненски района колхозашкареи совхозашкареи дукха а къахьегамхой. Дукха ха йоаццаш хиннача совещане ялатийна а мошача доакъарийна а лаьрхIа хьажкIаш дика хьувкъийта дош деннад хьажкIаш лелаераша.

ТIаийца декхараш кхоачашдара хIанззе а къовсам дIаболабе беза. Из дика кхетаду «Ермоловский» коа тIара оалхазараш леладеча, № 1 йолча шурий, «Горячеисточненский» совхозаша, иштта кхыдолча боахамаша а. ХьажкIаш дIае езача кхашка чуийнна моттигера удобрени кхухьаш ба хIанз хьажкIаш лелаераш. Цу боахамашкарча хIара механизированни звенос кхашка 400—500 тоннал совгIа моттигера удобрени йихьай.

Цхьабакъда, массанахьа а лелац из гIулакх иштта дика. Цхьаццаболча кулгалхоша, хьажкIаш дика хьувкъийтара тIаийца декхараш теркал а ца деш, къаьнача хьисапах болх бе лерхI. Укх шера хьажкIаш дика хьувкъийтара № 15 йола Грозненски шурий совхоз кхашка 15 эзар тонн моттигера удобрени йилла декхарийла я. Цхьабакъда, февраль бутт чакхбала дукха ха йисаяц, хIаьта а 1000 тонн удобрени мара арайихьаяц совхозо. Укх бетта хьалхарча итт дийнахьа кхо вIалла а дихьадац кхашка, хIаьта шоллагIча итт дийнахьа а боагIача тайпара тоабаьбац из болх. Из болх тоабара хайра хIама дац совхоза керттерча агронома нов. Зубкова. Моттигера удобрени кхашка сихха дIакхахьара оарцагIъяккха еза еррига автотранспорт, транспортни тележкаш.

ХьажкIаш дIае езача кхашка моттигера удобрени яхкара болх во латт «Советская Россия» яхача колхозе а. Из боахам декхарийла ба кхашка 5 эзар тонн удобрени йилла, хIаьта арайихьар 200 тонн мара яц. Цу гIулакхо хьагойт парторганизаце секретара нов. Тарамова, керттерча агронома нов. Власова, механика нов. Ананьева лерттIа цу балха йоакхо ца елга. Уж декхарийла ба кхы ха дIа а ца йохийташ ерригача транспортах пайда а эцаш, механизатораш оарцагI а баьха кхашка удобрени аракхахьа.

Районерча «Аргун» яхача колхоза кулгалхоша укх шера ялатийна лаьрхIа хIара гектара тIара 50 центнер хьажкIаш чуэца лаьрхIад. Цхьабакъда, кхашка моттигера удобрени яхкара тIехьабисаб хьажкIаш лелаераш. ХьажкIаш дIае езача кхашка кхо аракхахьара болх во вIаштIехьбаьккхаб цар.

Боахамий кулгалхошта ха доагIа хьажкIаш дика хьувкъийта къа ца хьийгача вIаштIехьдаргдоацилга. ХьажкIаш дика хьувкъийта вIаштIехьдаргда, нагахьа санна кхоачамболлаш кхашка моттигера удобрени ехкаш хуле.

Цудухьа юрта боахамий кулгалхой декхарийла ба хьажкIаш дика хьувкъийтара гIулакх бехктокхаме долга а ховш хIанззе а терко тIа а яхийта из болх тоабе.

М. ЩЕРБАКОВ.

ГРУЗИНСКИ ССР. ССКП ЦК январски Пленуме доклада тIа Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. В. П. Мжаванадзе дийцар Ставрополерча гIорваьннача жа Iуно Иван Малашенко дIадоладаь жа цхьан ханна дукхагIа дахкийтара хьисап дика ка а йоалаш леладеш болча Сигнахски района Сталина цIерахча колхоза жа леладеча Георги Чалабашвилей ферма заведующе Георги Мчедлишвилеи опыт республике чIоагIIа хьаллаьца хилар.

ВорхI эзар устагIа а болаш йолча жа леладеча фермо 1.100 эзар сома (къаьнарча ахчанца) маьха продукци елар соахка пачхаьхьалкхенна. Къаьстта дика толамаш даьхар Г. Чалабашвиле. Цун бригаде, тIаийцача декхарах 3,5 килограмм йолча метта, хIара устагIана тIера 4,3 килограмм тха даьккхар, хIара бахкача 100 жийна тIехьа 118 Iаьхар а кхебаьб.

ДикагIа йолча бригадерча жа леладераша къаьстта дукха уйла тIайохийт маэшша доакъар хилийтара. Жена массаза а маэшша комбинированни доакъари силоси хул. Фермана юххерча участке жена буабе кен дIабув.

Г. Чалабашвиле бригадо дош деннад 1961-ча шера бахкаш болча хIара 100 жийна тIехьа 135 Iаьхар кхебеи, хIара устагIана тIера 5 килограмм тха даккхеи.

Сурта тIа: Г. Чалабашвили колхоза жа леладеча ферме ва.

И. Эдигарашвиле сурт. **ТАСС фотохроника.**

Оаха яздаьчох хиннар

«Болх сеца латт Гудермесски культура университете» аьнна кертайоазув а долаш январь бетта 19-ча дийнахьа араяьннача заметках лаьца парте Гудермесски райкома секретара нов. Шанина язду:

— «Бакъда ноябреи декабреи беташка культура университете занятеш хинна ца хилар».

Парте райкомои культура отделои культура университета болх тоабара де дезар даьд хIанз. 1961-ча шера 25-ча январе университета дешархой вIашагIкхийтар поэтессаца Р. С. Ахматовайцеи поэтаца Н. Д. Музаевцеи, 8-ча феврале «Бакъдар гойташ йола музыка» яха лекци йийшар. 22-ча феврале «Третьяковски галерея — эрсий искусства ганз» яха лекци йийшай. 15-ча марта «Коммунистически обществе ваха кийча вий хьо» яха диспут хургья.

* * *

ССКП Наьсарен райкома секретара нов. Тебоев Т. язду январь бетта 15-ча дийнахьа «Сердало» газета тIа араяьннача «Иштта доал де йиш яц фермана» яхача заметка тIа белгалдаьха кхоачамбоацараш «Назрановский» совхоза Пхьилекъонгий-Юртарча хьакхий ферма балхаца хинна хилар бакъда яхаш.

ХIанз уж кхоачамбоацараш дIадахара хурскаш чуйоахка моттигаш йIоахъеш латт, хьакхарчашта доакъар кийчду моттиг тоаяьй, царна дикагIа даа хIама тел, уж цIенагIеи дикагIеи лелаю.

КЪАХЬЕГАМО ЙОАККХ САГА СИЙЛЕ

«Ингушский» совхоза кулгалхошца оаха къамаьл деча хана дикагIа бола болхлой белгалбоахаш эггара хьалха Долакоарча отделене Iаьсий леладеш йолча Узиева Бучий цIи яьккхар цар.

Гаьнара бIаргаяйча, ера-м йийхьогI акхар йийцар, аьнна хеталургдолаш лохорча дегIара саг я Буча. Цхьабакъда, цунца къамаьл дичеи цун гIулакхаш бIаргадайчеи гучадоал совхоза кулгалхоша из нийса мотаеш хилар.

Казахстанера ше цIа ма е а яхар Буча совхоза конторе болх беха. Дуккхача шерашка лелабаь, шийна дика бовзаш бола — хьайбашта гIулакх делга бар цо бе лаьрхIа болх.

Цкъа, Казахстане Павлодарски областа «Веселая роща» яхача колхоза собрани яр. Собране къамаьл даьча колхоза председатела йоахар колхозникашка, цхьабола дояркаш балхах дог лазаш бац вай, ханнахьа доаханна хIама диллац, хий моладац, цудухьа доахана шура кIезига лу. МоллагIа а хало ловргйола, хьайбаш дезаш бола нах бахийта беза вай ферме балха.

Цун къамаьлага ладувгIаш ягIаш дагадехар Бучийна ферме балха яха. Цхьабакъда, собране хьал а гIетта берригача колхозникашта хоза а хозаш ше ферме балха яхийта ала лоархIаянзар из.

Цунна хетар, нагахьа санна массанена а хозаш ферме балха гIоргъя аьнна дIа а яха болх вIаштIехьбаккха а ца ховш юсе, эхь хург ма дий сона, аьнна.

Собрани йисте а яьнна колхозникаш дIабаххалца сабар а даь колхоза председатела тIа а яха Бучас аьлар:

— Сайна фу карагIдаргда-м хац сона, сох тийша а тийша ферме оаш балха йохийте деррига хьинар тIа а дахийта болх-м бергба аз.

Бакъдар аьлча, Бучий дегIага а ханага а диллача да а дар цо ферме доахан а детташ болх бергба ала хала.

ХIаьта а колхоза председатела хайра Узиева дег тIара болх бе безам болаш йолга.

ДIаболабелар фермера болх, цхьабакъда, цхьа бутт совгIа ха яьлча а доахангара йоаккха шура тIаккхетацар, Бучас шийна мамогта гIулакх дича а. Дагаяла а новкъостал де ала а колхозе е зоотехник а е хьайбайлор а вацар. Кхы а цхьаькха бутт баьлар ишттача хьала тIа ферма йолаш.

— Хетаргахьа гIулакх дIахо а иштта дIагIоргдолаш дар «Зорька» яхача Iатто новкъостал даь мара, яхаш дувц Бучас. «Зорька» Бучийна эггара дукхагIа беза етт бар. Иштта цIи тиллаяр цох дерригача доаханна юкъе эггара хьалха из беттандаь. Шелал кхийтта цамогаш а хинна балха яха йиш йоацаш цхьа-ши кIира даьккхар Узиевас. Лазарах тоа а енна балха еча, наьнага са тесса бер санна духхьала бахар Бучийна «Зорька». Етт хьаста а хьаьста Бучас Iобийттача ши кIира хьалха телаш хинначул дуккха а кIезигагIа елар цо шура.

ЗIамига йолча хана нанас шийга дуккхаза а дийцар дагадера Бучийна. Цо оалар, шоаш дIаIемача наха ца детташ кхычар детташ хилча доахана шура кIезигъю. ДIахо йодача хана цо цу гIулакха зем баьккхача из бакъ корадир цунна.

Буча болх беш хиннача ферма тIа порядок яцар, дояркаш Iурра хьа а баьхке доахан дийтта а дийтте чуболхар, тIаккха сарахьа а из дора, цу тIа а дояркашта шо-шоашта къоастадаь дIаденна доахан дацар, доахангара хьаяьккха шура еррига-ча дояркашта цхьатарра екъа а екъаш дIаязйора, хIаьта трудоденош а цхьатарра яздора.

— Иштта боахам лелабойя гIулакх гаьна даргдац, хьан фу даьд, хьанна фу карагIдоал ха деза, доахан дояркашта дIа а дийкъа хIаране шура мел йоаккх ха деза,—аьлар Узиевас дояркашка. Уж берригаш а раьза хилар. Цхьабакъда, председателга из дIаала лоархIаяцар Буча.

ТоъаI ха яьлар из гIулакх чу а къувлаш из лелаш. Цхьан дийнахьа ферме ера колхоза агитатор Вера Михайловна. Советски Союзера а доазол дехьара а хоамаш дийца яьлча болх мишта лел шун аьнна, хаьттар агитатора. Шийна дагадаьллар дIалийцар Бучас. Iа дувцар бакъ хила мет, из гIулакх аз правлене оттадергда, аьлар Вера Михайловнас.

Дукха ха ялалехьа доахан хIара дояркана къаьст-къаьста тIачIоагIдир. Доахангара йоаха шура алсамъяьлар. Бучийна колхоза правлене баркал а аьлар, боккхача маьха совгIат а делар. Дилла а иштта дика къахьегаш хьайоагIа Буча.

Республика юхаметтаоттайича шеяьхача Долакоа цIаера Буча. Из яр цхьаболча, дукха хIама ца ховча, къахьегамах къехкача, «курача» наха, тхо мишта гIоргда дай-мехка цIа а даьхка доаханга дахка, яхаш къамаьлаш деш йола ха.

Совхоза конторе а яха балха яха безам ба са, аьлар Бучас. Из хьожайир шоай юртарча ферма тIа. Цхьа бутт а баланза долча Iаьсий группа хьа а ийца царна Iунал де йолаелар из. Бучийна ший болх мел дукха беза ха йиш яц, из Iаьсашта юкъе йолча хана цунга ла ца дийгIача.

Январь бетта укх шера, эггара хьалха лоа диллача дийнахьа, нийсделар тхо Буча йолча ферме. Ванах бераш хьесташ йоал ер, аьнна хетаргдолаш да Бучас Iаьсашца деш дола къамаьл. Шелденна дий шо са дукха дахаргаш? Аз укх сахьате цIи ювзаргья. Хьога фу хьал да са турпалхо, яхаш къамаьл деш йоаллача Бучийна хацар тхо ше йолча дIачудаьннадий. ЦIаьхха хьахьежа тхо бIаргадайча геттара бехкала яха хьайзар Узиева. Бехк ма баккхалаш, шо укхаза дий хацар сона. Шоаш хьаьстача дика хетт Iаьсашта а, аьнна ела а къежа йист хилар из тхога.

Уж дешаш бакъде йоаллаш санна цхьан Iасилга дIатIа а яха цун кортa мархIа а белла аьлар Бучас:

Хьайла яр да «денначара дийнденна». Ер бIаргадайнача саго дийна дусаргда алацар укхох: когаш тIа ураотта магацар, багара мотт карчацар. Юхера дIа ца йоалаш шура мелайора аз укханна. Цу хана а аз ше хьаьстача хIама дикагIа дуар укхо.

1959 шера дояркаша пхийтта дийнахьа леладаьчул тIехьагIа ферма Iаьсий хьа а ийца уж хьалкхеде йолаелар Буча. Цхьаккха а Iаса ца къасташ бIаьи шовзткъеи итт Iаса ший низаца хьалкхедир цо цу шера. Совхоза дирекцеи парте МагIалбика горкомои баркал аьлар Бучийна цо ший низ ца кхобеш къахьегарах.

Радио чугIолла дувцаш а газеташ тIа яздеш а Бучийна хозар вай мехкарча юрта боахаме дикагIа болча болхлоша 1960 шера шоашта хьалхашка доккхий декхараш увттаду, яхаш. Цу патриотически гIулакха юстара хила йиш яц со а, йоахар Бучий дего. Совхоза отделене а ена Бучас аьлар:

— Тха ферме мел дола Iаса аз Iунал дергдолаш хьадалар дех аз. Цхьа Iаса ца долийташ уж хьалкхеде дош а лу аз, аьнна.

Хоза хетийтеи моттийтеи дош луш яц Буча. Цу шера биъ беттага кхаччалца лела а даь ши бIаь Iаса дIаделар цо. Из дар Бучас Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета январски Пленума кийчдаь совгIат.

Ше даьхача толамех тоъам хулаш яц Буча. Семилетка кхоалагIча шера кхы а доккхагIа декхар тIаийцар говзача Iаьсий леладечо.

Укх шера октябрь бетта хургйолча ССКП XXII-ча съезда сийна вай республикерча дикагIйолча Iаьсий леладечунца Шахсаитова Маретаца яхье а яьнна Бучас дош деннад деннеи буси цхьан Iаса тIаккхета дозал килограммага дIакхачийта а ше гIулакх деча Iаьсех цхьа Iаса ца далийта а.

Т. ТЕБОЕВ.

Лумумба, Мполо, Окито декъий хьадала тIигац Чомбе

ПАРИЖ, 19 февраль. (ТАСС). Катанга марионеточни кликана керте латтача Чомбе Хаммаршельдагара Конго волча викалга Дайялага шедахьийтача письмо тIа яздадь Патрис Лумумба, Морис Мполо, Жозеф Окито декъий дIа а дургац, е уж дола моттиг дIа а ардац, аьнна.

Лумумбаи цун новкъостийн декъий кадехьар Дайяла яхьийтача посланена денна жоп да из письмо, йоах Франс Пресс яхача агентства.

США «ДИСКАВЕРЕР—XXI» ЯХА СПУТНИК УРАГIЪЯХИЙТАР

НЬЮ-ЙОРК, 19 февраль. (ТАСС). Информационни агентствашa беча хоамах селхан Вандерберг яхача авиабазера (штат Калифорния) урагIъяхийта, льттара беча хоамах шиъ никъ хувца йиш йола спутник орбита тIа яьннай. Болх соцабеш а болабоалийташ а двигатель шийца йола ракета шоллагIа лагIа да из спутник. 93,8 минута льттана хьалхара го баьккхар спутника. Двигатела болх беш шоллагIа го боаккхам 4 минут дукхагIа гайра из.

ХЬАЛХХЕ А ДЕНЗ КИЙЧДЕШ ХИННАД П. ЛУМУМБА ВУВЛГА

ЛОНДОН, 19 февраль. (ТАСС). Элизабетвиле волча шин специальни корреспондента статья арзаьккхача «Санди таймс» яхача газето тахан хаду, тамаш я бовда беннача хана Лумумбеи цун новкъостийн боабаьб яхачох тешаш цхьа саг Катанге ғоравоагIе, яхаш.

«Лумумба, цун доттагIий Окито, Мполо боабаьб аьнна хоам хила дукха хьалхагIа хоалуш дар уж боабе кийчлугга»,— йоах газета тIа.

Уж боабаьб аьнна кхьакайкадеши ди хьалха денз бокъонца кхьайкадеш дар из гIулакх, йоах корреспондента. Элизабетвиле дукха а дукхагIа бараша йоах, 17 январе Катанге дIавигa дукха ха аьлаехьа вийнав Лумумба.

«Уж боабара гIулакх сона дийцачо йоах, Лумумбеи цун новкъостийн Элизабетвила эоххерча вилле а бига, цул тIехьагIа массехк сахьат дальча цхьа ди дальча хьунагIа дIабигаб,—яхаш яздy корреспондента.— Боад къовла ма беллинге а, льтта Iо а кхайса пулемет техай царна».

Лумумбана тIехьара нах боабеш латт Касавубу—Мобуту клико

НЬЮ-ЙОРК, 20 февраль. (ТАСС). ВIашагIьхийттача Къамий Организаце секретариато дIайоаржаьй къьаста ООН-а генеральни секретаре цIерах Конго вахийтача викало оттаь доклад. Цу тIа бакъдеш дувц Касавубу—Мобуту клико конголезски политически деятелаш — Патрис Лумумбана тIехьара нах дукха лоьцаш чубекхаш а боабар дукха Къулбеьхен Касае дIахийташ а хилар.

Доклада тIа йоах, ухх тIехьарча кIирах Леопольдвиле юха а лувца болабаьб конголезски политически деятелаш, цигара уж дIахьух Бакванге — президент аьна шие шийх цIи тилла волча марионеточни президента Колонже доал дена Къулбеьхьарча Касаерча «горнорудни» оалаш йолча пачхалкхаьхен столице.

Къьаста ООН-а генеральни секретарага вахийтача викало оттаьча доклада тIа йоах, 1961 шера 9 февраль самолетаца Леопольдвилера Бакванге дIабигаб «Леопольдвильски Iадало лелабеча накъа тIехь а боаш, кхы тайна политически нах лелабеш бола» конголезски политически деятелаш. Цу лийчача накъа юхе хиннаб Малхбоалехьарча провинце премьер-министр Финант, Патрис Лумумба правительстве пачхьалкхен министр Лумбала, Конгорча кагирхой союза председатель Нзуэи, стенливильски жандармере начальник майор Фатаки, хьалха а ишттa Патрис Лумумба правительстве унахцIено лораяра министр Каменга а.

Нах Iоккхухийташ долча цу гIулакхех чIоагIа боха баьннаб, йоах доклада тIа, леопольдвильски Iадало ужжамо политически гIулакхашта лийца чу а ехкаб, 1961 шера 17 январе Катанге дабигачул тIехьагIа Патрис Лумумбеи, Жозеф Окитои, Морис Мполои цига боабаь хилар да а доагIаш.

Къьаста ООН-а генеральни секретарага вахийтача викало дувц Бакванге iобаьхийта дукха наха боа а баьб, дарна уж дукхе Финант, Лумбала, Фатаки а ба яхаш.

Доклада тIара гуш да, Конгорча ООН-а миссе Касавубу—Мобуту кликага Лумумбана тIехьара нах цу боабийтара хIинзалца хIама дaь ца хилар а дIахо йодача хана цунна хIама де лаьрхIа из ца хилар а. Доклада тIа белгалду, «хьерам тIалатташ бола» конголезски политически деятелаш «ханна кхалхарбовла» йиш йолаш ООН-а миссе Леопольдвиле къьаста район йилла хилар.

Шанхае хинна митинг

ШАНХАЙ, 20 февраль. (ТАСС). Селхан Шанхае хилар Конго национальни турпал Патрис Лумумбен цун новкъостийн оакхарий хьисапе боабаьча духьалара митингаш демонстрацеш.

Берригача 650 миллион болча нахаца цхьана хаьдда духьал ба Конго кортамукхен шийн лоамен хилийтара тIехьа чIоагIа къовсам хиллача боабаь Патрис Лумумбен цун новкъостийн къиза боабаьча империалисташта, аьлар митинге КПК горской комитета секретаре Чэн Пэйсяна. Шийн къам кортамукха хилара а шийн межка бIарчча пачхалкхьалкхе хилара а тIехь Конго халкъо латтабе къовсам хьалоаш китайски халкъо, аьлар цо.

Митинге къамаьл дир советско-китайски доттагIлен общества делегацие керте латтача Ф. А. Константинова а.

Малхбузерча Берлинера Iаьдал хьаьрдалар

БЕРЛИН, 20 февраль. (ТАСС). Империалистически колонизатораша Конго республикан премьер-министр Лумумба вера хетаяь митинг ца яйта духьал яьлар Малхбузерча Берлинерa полици. «Мапиаран вIашин дагабаларан тIехьарча кагирхой сообществас» вIашагIтехаяр из митинг, Малхбузерча Берлина Нейкельн яхача районе хила езаш а яр.

Малхбузен Берлинерча полице кIалхарчча дальча цу гIулакхаца дувцадена «Машаран вIашин дагаларан тIехьарча кагирхой сообщества» президента АДН яхача агентства корреспондентага аьнад, сообщество чIоагIа духьал я Малхбузен Берлинерча Iаьдало тальзета митинг йохаяра.

Республикански III-ча смотрага

Дика вIашагIбеллаб художественни самодеятельности болх Сунженски района культура Цен коллективо. КхоалагIча республикански хьажарга кийчлуш дикка хьаккхаб шийн репертуар.

Сакъердаме концерт оттадир цу коллективо укх деношка района культура ЦIагIа. Дика чакхъяьлар цо оттаь: Иванова язъяь «Сатем боадаш» яха пьеса. Дика дир хьалхара группа «Казачок» яха халхар, хIата хоро аьлар «ГIарагIураш» яха илли.

Концертага хьажа баьккхараш чIоагIа рaьза хилар.

Сурта тIа: Сунженски культура Цен самодеятельносте коллективе «Сунженски перепляс» яха халхар, деш я.

З. ГЕЛИСХАНОВ.
П. Корнеева сурт.

Цхьатарра тоабе клубай болх

Укх шера март бетта Наурски районе художественни самодеятельноста района смотр хургья. Цудукха района клубай коллективаша докхий балхаш ду хIанз.

Укх тIеххьарча хана къьаста дика болх бу Николаевская яхача станицерча клуба самодеятельность. Шийн болх дика бовзаш а лелабеш а ба хIанз клубе вайта директор нов. Гладченко. Цун хьалхенца драматически, струнни, хоровой кружокаш хьийлай, казакийн нохчийн нахн кагирхой халхара коллективаш вIаштIехьхай.

Смотрага кийчлуча къьаста дика дакъа лоац М. Эйзельхановас, А. Алхазуровас, З. Демченкос, В. Назировас, Р. Алхазурова, И. Хусейнова, Б. Хакимова, иштта кхыбараша а. Художественни самодеятельносте дакъа лоацараша тайп-тайпара халхараш, советски композиторий иллеш Iомаду.

Дикка тоабеннаб Мекенская яхача станицерча клуба болх а. Клуба заведующе нов. Дементьева хан-ханнахьа уттаю культурно-просветительни политико-массовии балхий планаш. Дика новкъостал ду художественни самодеятельности болх тоабара клуба совето а. ХIанзалe дикка программа кийчъяь художественни самодеятельносте коллективо смотре оттае. Цига юртарча интеллигенцех а колхоза кагирхоех а 60 саг ба дакъа лоацаш самодеятельности хоровой кружокe.

Цхьабакъда, районе массанахьа а лелац самодеятельносте болх миттаь. Масала, Калиновская яхача станица Наурски районе йоккхагIа станицаш але а кагирхоех юкъера культурни кружокаш дукха болх болац. Цу хьалхара къахьегаш цхьа а клубе дIaкхай юкъегIa йола кIезига дакъа лоацаш. Станицерча клуба культуро-массови болх цхьана коахьа кхий белгалдоалацаш ер. ДIахо оттаь а дац цига юртарча гIулакх дагIа балхаш.

Цхьабакъда, районе массанахьа а лелац самодеятельности... Шу районе меттал республике а дика лоарх1аш тайп-тайпара культура а иштта. Хьакъа тIа кагирхоех культура цIагIа гIилакх культура а даьгIаш. Культурна Цен агитбригада «Красное знамя», «Россия» яхача колхозашка хоал, Ленина цIерачча колхозе дуккха концерташ уттабенна.

Смотр хьаелла дукха тIа йисайоацаша а Ищерская яхача станице, «Советская Россия», «Терский» совхозашка хIанз а художественни самодеятельносто дIаболабаьбац шийн болх. Из гIулакх иштта долга хьокше а кIезига йоахаю ю цу гIулакха культурни района сектора культуро-массови районе болхолоа.

Юрта бахача наха юкъе культурно-массовии агитационни болх дика лелабора культура Цен болхлоша. Масала, газеташ арахецар, кагирхой сайренаш йорa. Цхьабакъда, хIанз из болх во лелабу. Цига тахан дIа ва художественни кружокаш йорa вIашагIтехар болх аьнна тIехь а бац драматически кружокаш делар дикка. Культура Цен заведующе нов. Шумске художественни самодеятельносте кагирхоех юкъера йоккха драматически кружокe дукха хьакха къахьега дийха цо.

Р. БОГДАНОВ.

СЕРДАЛО
4-гIa оагI. 23 февраль, 1961 шу.

Шефаш Наьсаре хиннаб

ЧIоагIа доттагIал леладу «Назрановский» совхоза къахьегамхоща Грозненски узла машинаькъахоша. Дукха ха йоацаш машинаькъахой культура Дворецa художественни самодеятельносте коллективо доккха концерт оттадьд фермай отделенейн болхлошта.

Дика чакхдалар цу коллективо совхоза Аьлти-Юртарча шурий-товарни ферме оттадь концерт. ЧIоагIа дукха дезаделар хьайбаш лелараша Воробьева Любас даьха украински иллей, Михайлова Таисе дакъа эрсий халха иллеш. Смирнова Евгене дика дир венгерски халхар. Иштта дика йийшар М. Шолохова язъяьча «Дахьен духьа лийтаь уж» яхача романа тIара отрывок йижараша Сергеевг1ар Лидияси Валентинаи. Дика дIадихьар хоровой концерт группа кулгалхочо Садовников Юре.

Концерт йистедаьнначул тIехьагIа хьайбаш лелабераша совгIаташ делар шефаша — художественни литература библиотекa, спортивни костюмаши спортинвентари. Къьаста совгIат делар цар цIи хезача доярхана Барахоева Лемкаьна.

Совхоза кхьча отделенешка а хилар шефаш концерташ уттадеш, хIаьта совгIаташ а тийлар цар отделене болхлошта.

Н. МАКСИМОВ.

ЛерттIа Iангара даха хьайбаш

СССР XXII-ча съезда сийна доккхий социалистически декхараш тIа а ийца хьинаре къахьегаш ба Назрановски совхоза Яндарерча отделене хьайбай ферма болхлой.

Цар доахани Iаьсийн чудоахкаьсе хьалха йоккха, дика тIишлош я, кийчдь кхоачамболлаш доакъар да, хIара денна планах лаьрхIачул дукхагIа шура пачхьалкхенна дIалелаш, ухх шера даь цхьаькха Iаса далийтадаш, доахан гIийла дац.

Уж толамаш кхы доккхагIа а дукхагIа а хургдар ферма балха юкъе цхьадола кхоачамбоацараш дацаре.

Хьайбаш чудоахка кхийш хьаза болгаш доацаш да. Царех цхьадараш аьлагермешца дIакъайлад, шолладIараш цIенна йиша Iан мух чу а хьехаш латт. Цудукха арарчул дукха IНайкагIа яш чухьа а. Дика ховш да хьайбаш дика кхьабара шелало уж тоа ца долийта а хьалкьакъаш тIаьйла хила тоаш.

Цу тайпара шийлачеи бIехачеи доахан латтар бахьан долаш торо хилац шура лоххара а дIадала а план тIеххоачашоар а цу кхьаьтехьа тIаьйца социалистически декхараш кхоачаде.

Iаьсий чудоахка моттигаш шортта кIал ча а долаш хоза кийчъяь и яз я, цхьабакъда, кхоачамбоацаш а iовхал цига а яц.

Уж кхоачамбоацараш дIадаха кхозаш а ча а ферме долаш да, фермана кулгалдераша лерттIа болх бар мара хIама да эшаш.

Х. ДЖАБРАИЛОВ.

Агитатора долча новкъостал

Дика чудоацам болаш а тайп-тайпарча темаех язъяь а материалаш я дукха ха йоацаш арадаьннача СССП Нохч-ГIалгIайн обкома «Агитатора блокнота тIа». МоттигIаьрча Советий хоржамашка хетаяь я Н. Ивановa язъяь «Советски демократи котьялар» яха статья.

23-ча февралга Советски Эскаре Форда-Пема флотен денга арахьехьад «43 шера социалистически коталонан лораеш» яха В. Гринченко статья.

«Деррига дунен тIарча кхалнаьха ди» яха статья язъяьй Х. Курниевас.

«Ераш я-кха вай маякаш!»—иштта рубрика кIал кепа техай «Победа» яха колхоз керд коталонан йоахарIолча новкъа» яха Н. Гузеева статья.

КъилбаседаКавказерча юрта боахама кхьаьха латтарий совещанеха дакъа «Краснoармейский» яхача совхоза агитатора Арсанукаева Баширa къамаьл кепа тIехьа «Агитаце опыт» яха рубрика кIал.

Дика чудоацам болаш я В. Сапрыкова «Капитализма гIулакх талхаре и яз йохари» яха статья.

Дика дешаргой теркам тIаозаш я блокнота тIа кепа теха гульъя цифраши факташи. Республике цхьан шера арахецаш дола промышленни продукци цхьа процент дукхагIа йиъ, банкийн шин миллиард харжаш сома (керда ахчана лаьрхIача) продукци арахецаргья.

Дика вIаштIехьбаьккхаб агитпункта болх

Къаста хургдола хоржамаш бокхача лоархIамера гIулакх да. Цудуха партийни организацешa хоржамий участкашка вIашагIтехача агит-коллективашa чIоагIа теркo тIа а хьийта кийчо а еза из болх дика чакхбаккхара.

ЧIоагIа бехктохамерен цIи доацаш дехьар да хоржамий участкашка вIашагIтехьача агитпунктаща беш бола массово-политически болх. Из болх къьаста дика вIаштIехьбаьккхаб нов. Крупнов заведующи волча № 2 йолча агитпункте. Ховш да агитацийни-пропагандистски болх моттиг агитпункт йола. ХIара дийнахьа агитпункте хоржархошта беседаш ю, СССП ЦК январски Пленума материалаш а деррига тIарча халкъаштa юкъерча гIулакх а лехеш ешаш. Агитпункте мел бу болх оттаьча планах бу. Бахача наха юкъера массово-политически болх дIаболабале берригa агитатораш хьалул а баь организационни совещани хьийлай. Агитатораша болх бе мел эша тоттара пособеш Iалашьяьй цо.

Дика Iомадаьд агитатораша хоржамий округа карта. Агитпункте хоржамашк хилахьа а еза беседаи доклади тематика оттаяь. ХIаьта промышленностах юрта боахамах беседаш ера агитатора лаьрхIа хиларе оттаяь. Агитпункте мел участка болхлош. Агитпунктa чу вахача тIехьа агитатора. Агитпункта тайп-тайпара газеташи журналаши да. Цхьа ешаргья моттиг лу. Моттигерча Совета хоржамий положена пачхьалкхе гIулакх а № 2 йолча участке. Дика кийчдьд агитпункте хоржархой тIалхьахьаш уж а тайп-тайпара плакаташ, лозунгаш, стендаш.

Агитпункте оттаьча планах лерригдунен тIарча халкъашта юкъерча хьалех, хоржамаш хилалехьа е бора лекци йийшаш СССП горкома секретаре нов. Бузурхиева дукха хе йоацаш хиннача агитаторий семинаре. ХIаьта семилетка кхоачашъярa эна Нохч-ГIалгIай АССР-е халкъа боахаме культурни дегIаболаярa хетаь лекци а йийшай хархархошта.

Къаьста дукха хархархой гулбелар депутаталла хоржача кандидаташа вIашагIтехача хана. Цига гулбелар верхI округера хархархой. Цар бийцар кандидаташ, Масалa, А. Пешхоева, С. Мусатова, В. Макагонова, С. Плиев, А. Сотников, П. Горшков, М. Мальсагов. Хержача кандидаташа беча балхах, шоашта чашолхергхилараах тешал дир тешала оттабьча наха нов. Дубровинас, Фомовa, Чапанова, иштта кхыбараша а.

Дика лелабу агитатораша хархархошта юкъера массово-политически болх. Цар iо коммунистически партен Советски правительствaн политикаx, верхI шера цхьан кхоачалпйярa хьалха моттигаш лелаерер, космически арепашкa советски Iилмаоша дахьача толамий хьакъехьа беседаш.

Хархархошта юкъера болх къьаста дика лелабу хIанз пенсионер волча агитатора-коммуниста И. Ивановa. Моттигерча Советий хоржамий положени йовзийт цо, ноябрь бетта пленума материалаш ешийт, коммунистически партен белхийн хиннача коммунистически болхлойн партен Совецане материалех беседаш ай, хIаьта семилетка кхоалагIа шера промышленности хьакъехьа дегIабоаларaш тIaийцa социалистически декхараш дIадовзийтад цо.

Дика лелабу шоашта тIаболла болх агитатораша А. ЖововаIтовас, М. Костенкос, иштта кхьбараша а.

Н. КРЕСТЬЯНЧИКОВ.

ЧIоагIлуш латт шин республика юкъера доттагIал

КАДАЙ ХАЛХАРАШ, БЕЗАМЕ ИЛЛЕШ

«Моаршал хилда сийлахь-доккхача эрсий халкъа» яхача хоро доккхача композитора Илиева иллеца дIайолаяр укх денешка Грозне Лермонтова цIерахча театре оттадьча Къилбаседа-ХIирий АССР иллеи халхареи пачхьалкхьален ансамбла концерте программа. Советски халкъашта юкъера доттагIал дувцаш да илли. Эрсий тIарча хьалхагIа иллиш дIадолалушшехьа эрситашта дукха езаш хор, хIаьта актёр а иштта да халхарий ансамбль Къилбаседа-ХIирий АССР-е халкъа лоаманхойн оаза. ТIаьхьа «ТIоагIе дегаш ураоттадьб» оал хоро «ХIирий мехка ираз» яха композитора Г. Гурджибекова яздаь илли. Дукха да иIирий халкъа шоай дукха безача маьхках, вай хьамсарча партех дукха хоза иллеш. Даьхе, хьамсара парте ювцаш да Г. Гурджибекова яздаь илли а. Халкъа дикагIа долча иллей мукъам юкъе а боабелар яздаь композитора из илли. Цудукха да из наьха цег чу дужаш а хоза мукъам болаш а. Геттара дика аьлар хоро «Поэта васкет» яха хIирий классика Б. Хетагурова дешаех Б. Светкова яздаь илли. Дешай чулоацам дика гойташ, массане дика хьетадеш, хоза мукъам болаш да из илли. Хора программа юкъе да тайп-тайпарча предприятешка, колхозий, совхозий кхашка доккхий къахьегама толамаш доахаш болаш тахара вай турпалаш бувцаш дола иллеш. Царех да ладувIараша эггара чIоагIа дезалуш дола садански шахтерех дола илли.

Тайп-тайпарча халкъийн, советски композиторий иллеш хинна а ца Iеш хора программа юкъе я чоалхане классически произведенеш. Капельни иллех эггара халагIа дарх лоархIаш да гIорваьнначча эрсий композитора Глинка яздаь «Венецианская ночь» яха илли. Геттара дика аьлар из хоро.

Боккха тоам хилар зрителашта дикка оаз йолаш волча солиста П. Бутаева хьалха а оалаш хоро даьккхача нохчий иллех.

Къьаста дукха езаелар зрителашта ансамбла халхара группа. Халкъа бухьал долa артистaш массавар а ба хьалха кадай воалаш, сцена гIулакх дика довзаш. Цар хIирий халкъа кхерaн тайп-тайпара халхараш да а ца Iеш советски халкъи халхараш а цу чIоагIа дика оттадир артисташа шин тайпара белгалонаш йолa аджарски халкъа халхар. Сакъердаме дар КъилбаседаХIирий АССР халкъа артиста К. Щаболоваи, В. Джусоеваи ла ЩаболоваI халхар. Зрителашта чIоагIа дукха дезаделар артисташа А. Баеваси, Б. Салбиеви оттадь хIирий «Тайжа халхар». ЧIоагIа хоза сурт долаш халхар дар из. Халхар дах шашкa а артист сцена тIа боаме лела ховш а ловзара говзаллаш йолаш а.

Сурт дика долаш а чIоагIа безаме моттиг йолаш а халхар да «ЙоI езаннараш» яхар. Дика дир из халхар РСФСР заслуженни артисташа М. Кесаевас, Б. Сопоева, Б. Торчинова. Безаме халхар да кхьалхаха группо оттадь «мехкарий халхар» а.

Ансамбла программа тайп-тайпара номераш йолаш чIоагIа сакъердаме а говза оттаь а я. Дерриге халхараш халкъа белгалонаш дика гойташ а композици дика йолаш а да.

Концерт йистедальча сцена тIа бальар Нохч-ГIалгIайчен искусства говзанчаш. Республика къахьегамхой цIерах хьашашна маршал делар Нохч-ГIалгIай АССР культура министра заместителла нов. Газдиева.

Ансамбла художественни кулгалхо волча нов. Гурджибекове белгальяккхар дIахо а вай республикашта юкъера доттагIал чIоагIдар пайдане долга. Салам, аьнна, моаршал делар цо республикан гIалгIай культура оттадар а.

Укх денoшка ансамбль хургья республика тайп-тайпарча районашка концерташ уттадеш.

А. МЯКИЕВ.

Сурта тIа: кхалнаьха группо «Мехкарий халхар» ду.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Урокаш телаш ба студенташ

Нохч-ГIалгIай пачхьалкхьен педагогически институтa 4-ча курса студенташ хIанз педагогически практикех ба. Укх денoшка Грозненчa № 12 йолча школе 5—7 классашка урокаш телаш ба гIалгIай группера студенташ. Март бетта Наьсарен района Наьсар-Кертерча школе а тергья цар урокаш.

Хала да эггара хьалхара урокаш тела. Цхьабакъда, хIаьта а дика тел цар уж. Институте дика дешаш санна урокаш а дика телаш ба Битиева Хьава, Ведзижева Надя, Шадиев Султан, Дахкильгов ИбрахIим, иштта кхыбараш а.

У. ДУДАРОВ, педагогически института студент.

Радиопередачай программа

23-ча февраль: 17.00 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.10 — кагирхошта передача «Халкъа визза вола воI» — очерк (гIалгIай меттала); 17.25 — музыкални антракт; 17.30 — керда хоамаш (нохчий меттала); 17.45 — «Сийлахьа Годовщина» — передача (эрсий меттала); 18.00 — керда хоамаш (эрсий меттала); 18.15 — Советски Арме 43 шу дизара хетаяь передача (нохчий меттала); 18.30 — концерт.

24-ча февраль: 6.35 — юрта боахама болхлошта передача (эрсий меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8.30 — концерт; 8.50 — Советски Союзерен доазол дехьарен хоамаш (гIалгIай меттала); 17.00 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17.10 — Унахцlенон журнал (гIалгIай меттала); 17.25 — музыкални антракт; 17.30 — керда хоамаш (нохчий меттала); 17.45 — «Агитпункташкахь» — передача (нохчий меттала); 18.00 — керда хоамаш (эрсий меттала); 18.15 — кагирхошта передача (нохчий меттала); 18.30 — концерт.

25-ча февраль: 6.35 — юрта боахама болхлошта передача (нохчий меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.15 — пионераштa школьникашта передача (нохчий меттала); 8.30 — концерт; 8.45 — «Вежарий—механизатораш» очерк (гIалгIай меттала); 16.30 — керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.40 — литературни передача (гIалгIай меттала); 17.00 — музыкални антракт; 17.05 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.20 — «Ловзаш йолча талгIешка» яхача журнала сатирически шоллагIа номер (эрсий меттала); 18.00 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.15 — кхалнаьха дола журнал (нохчий меттала); 18.30 — концерт.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре. Йоккха зал — «Кобра яха операци».
Долалу: 10, 12, 4, 6, 8, 10.
ЗIамига зал № 1 — «Саг йитарах дола гIулакх».
Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.
ЗIамига зал № 2 — «Кобра яха операци».
Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.
ЗIамига зал № 3 — «Дахьенна гIаьна».
Долалу: 9.15, 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.
«Родина» яхача кинотеатре «Кобра яха операци».
Долалу: 9, 10.50, 12.40, 4.20, 8, 9.45.
Солдатах йола баллада».
Долалу: 2.30, 6.10.
24-ча феврале денз — «КъилбаседалаIа селаIад».

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; беккхокхам секретаре — 2-45-48, партийни балхаеи, экономикан, письмой отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3. Типография имени 11 августа 1918 года. г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03033 — Заказ № 1278